

Pakanoiden asema Matteuksen evankeliumin narraatiossa

Itä-Suomen yliopisto, filosofinen tiedekunta

Teologian osasto

Pro gradu -tutkielma, kevät 2012

Eksegetiikka

Marko Mitronen, 165355

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Teologian osasto	
Tekijät – Author Marko Elieser Mitronen			
Työn nimi – Title Pakanoiden asema Matteuksen evankeliumin narraatiossa			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level		Päivämäärä – Date
Eksegetiikka	Pro gradu -tutkielma	x	01.06.12
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Sivumäärä – Number of pages 77			
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa pakanoiden asemaa ja merkitystä Matteuksen evankeliumissa narratiivisen metodin keinoin. Tämä tekstilähtöinen metodi käsittelee kertomusta kokonaisuutena alusta loppuun. Siksi kertomuksen ulkopuolisella historiallisella tiedolla ei ole vaikutusta tutkimukseen. Keskityn erityisesti siihen, miten sisäislukija ymmärtää pakanoiden ja pakanakansojen aseman, minkälaisena retorisenä välineenä kertoja pakanoita käyttää ja mikä on pakanoiden asema Jumalan valtakunnassa kertomuksen maailmassa. Sana pakana on kreikaksi ἑθνικός ja sana pakanakansa ἔθνος. Aikaisemmat tutkimukset ovat olleet keskenään ristiriitaisia, ja pakanoiden asema evankeliumissa onkin kiistanalainen erilaisten tapahtumien ja kuvausten takia.</p> <p>Tutkielmassa käyttämäni narratiivinen metodi perustuu Wayne C. Boothin ja Seymour Chatmanin kehittämään kommunikaatiomalliin. Siinä kommunikaatio ei tapahdu tekijän kautta lukijalle, vaan sisäistekijän kautta sisäislukijalle. Tarinaa vie eteenpäin kertoja, joka on sisäistekijän luotettava ääni. Evankeliumilla on pääkertoja, josta käytän nimeä Matteus, sekä alemman tason kertoja, joille Matteus luovuttaa kerronnan. Matteuksen evankeliumin tutkimusta on pitkään hallinnut historiallinen näkökulma, mutta tekstilähtöisiäkin tutkimuksia on ilmestynyt. Pakanoiden asemaa erikseen ei kuitenkaan tietääkseni ole tutkittu narratiivisella metodilla, vaikka aiheesta muuten onkin tehty tutkimusta.</p> <p>Suomen kielen sana pakana on ongelmallinen tutkimuksessa. Sana perustuu ensimmäisten vuosisatojen tilanteeseen Roomassa, jossa sitä käytettiin ei-kristityistä maalaisista. Sen sijaan Matteuksen evankeliumissa pakana tarkoittaa ei-juutalaista. Käännän tutkimuksessani tarkasteltavina olevat sanat ἑθνικός sekä ἔθνος kuitenkin pakanaksi ja pakanakansaksi.</p> <p>Matteuksen evankeliumissa pakanat ja pakanakansat näyttäytyvät sisäislukijalle ajoittain negatiivisena vastaparina Jumalan näkökulmalle, joka on kertomuksen maailmassa normatiivinen. Kertoja käyttää heitä karrikoidusti esimerkkeinä kaikesta siitä, mikä on vastoin Jumalan tahtoa, eikä kuvausten ole tarkoituskaan olla objektiivisia tai kuvata sisäislukijalle pakanoiden todellista asemaa. He ovat osa kertojan käyttämää retoriikkaa kertomuksessa. Evankeliumi antaa myös toisenlaisen kuvan pakanakansoista. He kuuluvat Jumalan suunnitelmiin, ja koko kertomus alusta lopun lähetyskäskeyn johdattelee sisäislukijaa ymmärtämään pakanoiden tulevaa asemaa. He eivät kuulu Jeesuksen maanpäällisen toiminnan kohteisiin, mutta Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen lähetyskäsky laajenee pakanakansojen pariin. Kertomuksen kuvaus pakanoista on narratiivisen metodin perusteella toiveikas: heillä on juutalaisten kanssa sama mahdollisuus pelastukseen. Sisäislukijan suhtautuminen pakanoihin ei siksi ole lopulta negatiivinen.</p>			
Avainsanat – Keywords			

Matteuksen evankeliumi, pakanat, pakanakansat, narratiivinen metodi, sisäislukija

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuksen taustaa ja tutkimuskysymys.....	1
1.2. Tutkimushistoria.....	2
1.2.1. Näkemyksiä pakanoiden asemasta Matteuksen evankeliumissa.....	2
1.2.2. Uuden tutkimuksen tarve.....	9
1.3. Narratiivinen metodi.....	11
2. Sanojen ἐθνικός ja ἔθνος semantiikka.....	16
2.1. Sanojen merkitykset.....	17
2.2. Johtopäätökset.....	18
3. Narratiivinen analyysi.....	19
3.1. Kertomuksen diskurssi.....	19
3.1.1. Sisäistekijä, kertoja ja sisäislukija.....	19
3.1.2. Näkökulma.....	22
3.2. Henkilöhahmot.....	23
3.2.1. Jeesus.....	24
3.2.2. Opetuslapset.....	26
3.2.3. Uskonnolliset johtajat.....	27
3.2.4. Väkijoukot.....	27
3.2.5. Sivuhahmot.....	28
3.3. Tapahtumat.....	28
3.4. Puitteet.....	30
3.5. Johtopäätökset.....	31
4. Pakanat.....	32
4.1. Osa 1 - jakeet 1:1–4:16.....	33
4.2. Osa 2a - jakeet 4:17–11:1.....	36
4.2.1. Vuorisaarna.....	36
4.2.2. Opetuslasten lähettäminen.....	43
4.3. Osa 2b - jakeet 11:2–16:20.....	47
4.4. Osa 3 - jakeet 16:21–28:20.....	50
4.4.1. Seurakunnan järjestys.....	50
4.4.2. Matkalla Jerusalemiin.....	52
4.4.3. Toiminta Jerusalemissa.....	56
4.4.4. Tämän maailman loppu.....	59
4.4.5. Viimeinen tuomio.....	63
4.4.6. Lähetyskäsky.....	65
4.5. Johtopäätökset.....	67
5. Yhteenveto.....	68
Lähteet.....	71
Apuneuvot.....	71
Kirjallisuus.....	72

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustaa ja tutkimuskysymys

Matteuksen evankeliumissa pakanoiden asema on kiistanalainen. Matteuksen kertomuksen Jeesus ylistää joskus heidän uskoaan (esimerkiksi 10:8), mutta toisaalta antaa heistä negatiivisia kuvauksia (esimerkiksi 6:7). Toimintansa alkupuolella Jeesus kieltää opetuslapsiaan menemästä pakanakansojen pariin (10:5), mutta kertomuksen lopussa ylösnousemuksensa jälkeen hän vastaavasti lähettää opetuslapset kaikkien pakanakansojen keskuuteen (28:19). Juuri nämä erilaiset kuvaukset pakanoista ja muutos Matteuksen Jeesuksen suhtautumisessa heihin kertomuksen edetessä ovat herättäneet tutkijoiden keskuudessa erimielisyyksiä.

Tutkimuksessani selvitän pakanoiden asemaa Matteuksen evankeliumissa narratiivisen kritiikin keinoin. Tutkin, miten Matteuksen evankeliumin tekijän luoma kirjallinen Jeesus sekä muut henkilöhahmot suhtautuvat pakanoihin ja miten suhtautuminen muuttuu kertomuksen edetessä. Narratiivisessa kritiikissä pakanakansoja voidaan käsitellä yksittäisenä henkilöhahmona, kuten uskonnollisia johtajia tai opetuslapsia, koska heitä yhdistävät tietyt ominaisuudet ja piirteet. Tutkimukseni rajoissa en voi selvittää erikseen jokaisen ei-juutalaisen henkilön toimintaa Matteuksen narraatiossa. Rajaan tutkimukseni kohteeksi pakanat sekä pakanakansat: pakana on kreikan kielellä ἑθνικός ja pakanakansa ἔθνος. Tutkin siis pakanoita ryhmittymänä, ja siksi yksittäiset roomalaiset, kanaanilaiset tai muut ei-juutalaiset henkilöt jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

Aloitin tutkimukseni selvittämällä pakanuuden semantiikkaa. Tarkoitukseni on selvittää sanojen ἑθνικός ja ἔθνος merkityksiä. Suomen kieli on hieman haastava näitä sanoja käännettäessä: Raamatussa pakana tulisi ymmärtää ei-juutalaisena, kun taas suomen kielessä sanan merkitys viittaa ennemminkin ei-kristittyihin. Käyn läpi näiden sanojen merkityksiä sanakirjoissa, Raamatussa ja muissa

kielissä. Narratiivinen metodi keskittyy itse tarinaan ja tulkitsee sitä tarinan omista lähtökohdista, mutta nykylukijan täytyy ymmärtää pakanuuden käsite juutalaisessa kulttuurissa kertomuksen syntyäikaan. Tästä siirryn itse narratiivisen metodin pariin. Tutkin ensin kolmannessa luvussa Matteuksen kertomuksen kokonaisuutta ja neljännessä luvussa pakanoiden asemaa tässä kokonaisuudessa.

1.2. Tutkimushistoria

1.2.1. Näkemyksiä pakanoiden asemasta Matteuksen evankeliumissa

Matteuksen evankeliumin suhdetta juutalaisuuteen tutkittiin 1980-luvun lopusta 1990-luvun loppuun suhteellisen paljon. Keskustelua herätti lähinnä se, voidaanko Matteuksen evankeliumista päätellä sen olevan vielä osa palestiinalaista juutalaisuutta. Aihe innosti tutkijoita, koska UT:n maailman yhteiskunnallisesta tilanteesta kiinnostuttiin uudestaan ja ensimmäisen vuosisadan juutalaisuudesta saatiin uutta tietoa muun muassa arkeologisten tutkimusten kautta. Perinteisen tulkinnan mukaan Matteuksen suhde juutalaisuuteen oli negatiivinen ja vahingollinen, mikä lisäsi myös uuden tutkimuksen tarvetta.¹

Tutkimuksessa on jäänyt vähemmälle huomiolle Matteuksen evankeliumin suhde pakanamaailmaan. Useimmat kommentaattorit ovat nähneet Matteuksen suhteen pakanoihin yhtenäisenä ja ongelmattomana. Evankeliumin lopussa Matteuksen Jeesus antaa lähetyskäskyn, jonka kehotuksen viedä evankeliumi kaikille kansoille on nähty oikeuttaneen pakanoiden parissa tehtävän lähetystyön (Matt. 28:19).² Aikaisemmin hän oli kieltänyt opetuslapsia menemästä samarialaisten ja muiden vierasheimoisten luokse (Matt. 10:5). Positiivisiakin kuvauksia pakanoista ja heidän uskostaan löytyy esimerkiksi itämaan tietäjien (Matt. 2:1–12), Kapernaumin sadanpäällikön (Matt. 8:5–13) ja kanaanilaisen naisen kohdalla.

Pakanoiden ja juutalaisten suhdetta Matteuksen evankeliumissa ei ole nähty

1 Senior 1999, 1–2.

2 Senior 1999, 5–6.

ongelmattomana historiallisissa tutkimuksissa. Jotkut ovat nähneet Matteuksen jättäneen työnsä juutalaisten parissa ja siirtyneen pakanoiden pariin. Osa tutkijoista on sitä mieltä, ettei Matteus ole katkaissut välejä juutalaisuuteen, vaan ainoastaan laajentanut tehtäväänsä pakanoiden pariin.³ Sama kertomus näyttäytyy toisille todisteena siitä, että Matteuksen yhteisön suhde juutalaisuuteen on katkennut. Tämän perinteisemmän tulkinnan mukaan Israel on hylännyt Messiaan, ja huomio keskittyy nyt pakanoihin, jotka ovat kirkon tulevaisuus.⁴ Narratiivinen tutkimus ei ota kantaa kirjoittajan historiallisten taustojen selvittämiseen, vaan keskittyy siihen, miten kertomuksen sisäislukija ymmärtää tarinan.

David Sim on esittänyt, ettei Matteus ollut niin myönteinen pakanoita kohtaan, kuin on väitetty. Hän väittää, että Matteuksen yhteisö jopa vältti kontaktia ympäröivään pakanamaailmaan. Simin perustelut lähtevät Matteuksen evankeliumin alusta. Siellä olevassa sukuuettelossa mainitaan neljä naista, joita on yleensä pidetty pakanoina: Tamar, Rahab, Ruut ja Batseba (Urian vaimo). Matteuksen on ajateltu sisällyttäneen nämä naiset sukuuetteloon, koska näiden pakanaisuus olisi tärkeää Matteuksen pakanalukijoille. Simin mukaan ei kuitenkaan ole varmaa, että nämä naiset olivat pakanoita tai heidän edes ajateltiin olevan pakanoita Matteuksen elinaikana. Hän myöntää, että Ruut ja Rahab olivat pakanoita, mutta kyseenalaistaa Batseban ja Tamarin pakanaisuuden. Batsebaa ei koskaan mainita pakanaksi, vaikka Uria sellainen olikin. Useat tutkijat päättelivät, että Tamar oli pakana, mutta Raamattu ei sitä koskaan mainitse. Sim toteaa vielä, että vaikka kaikki neljä mainittua naista olisi nähty pakanoina, ainakin kolmea heistä pidettiin juutalaisiksi kääntyneinä. Näin heitä ei voi pitää vain pakanoina ja Matteuksen pakanayhteisö ei voisi samaistua heihin. Sim huomauttaa myös, ettei kanaanilaisesta naisesta eikä Kapernaumin sadanpäälliköistä tule Jeesuksen opetuslapsia, vaikka Jeesus heidän uskoaan ylistääkin.⁵

Jeesus ajaa Gadaran alueella pahat henget kahdesta miehestä sikoihin, jotka

³ Saldarini 1994, 58–63.

⁴ Senior 1999, 7. On myös esitetty, että Matteus olisi itse pakana. Näin hänen yhteisönsä olisi pakanoiden pariin tehdyn työn tulosta. Ks. esim. Clark 1947, 165–172.

⁵ Sim 1995, 20–23. Senior tosin esittää tässä kohtaa tärkeän kysymyksen: mitä tarkoittaa opetuslapsena oleminen evankeliumin kontekstissa? Senior 1999, 8.

syöksyivät järveen (8:28–34). Tämän jälkeen Jeesusta pyydetään poistumaan alueelta. Sim pitää tätä esimerkkinä siitä, miten pakanat hylkäävät Jeesuksen ja hänen tehtävänsä, eikä kertomuksen ydin ole Jeesuksen menemisessä pakanoiden keskuuteen, vaan heidän kielteisessä asennoitumisessa Jeesuksen työhön. Toisena esimerkkinä pakanoiden epäsuotuisasta kohtelusta Matteuksen evankeliumissa hän mainitsee Pilatuksen, joka pesee kätensä Jeesusta tuomitessaan, mutta kantaa silti Simin mukaan vastuun tapahtuneesta rikoksesta Matteuksen kertomuksessa (27:11–26). Myös roomalaiset sotilaat esitetään huonossa valossa, kun he pilkkaavat tuomittua Jeesusta (27:27–37). Sim toteaa, ettei Matteusta voida pitää pelkästään myönteisenä pakanoille, koska kertomuksissa löytyy sekä positiivisia että negatiivisia kuvauksia pakanoista.⁶

Sim esittää, että Matteuksen evankeliumissa on neljä kohtaa, jotka ovat yksiselitteisesti pakanoiden vastaisia. Ensimmäisessä kohdassa Jeesus puhuu vihollisen rakastamisesta (5:46–47) ja toteaa, ettei veljien rakastamisessa ole mitään erinomaista, koska pakanatkin tekevät niin. Simin mukaan jakeet esittävät epäsuotuisan kuvan pakanoista, koska evankeliumin lukijan tarvitsee tehdä enemmän kuin pakanat tekevät. Toisessa Simin esittämässä tekstikohdassa Jeesus puhuu siitä, ettei ruoasta, juomasta tai vaatetuksesta tarvitse huolehtia, sillä taivaallinen isä huolehtii niistä (6:31–32). Pakanat tavoittelevat Jeesuksen mukaan näitä asioita. Tämä tekstikohta esittää pakanat Simin mukaan huonossa valossa ja kehottaa Matteuksen lukijoita tekemään toisin kuin pakanat. Kolmannessa Simin esiin nostamassa kohdassa Jeesus varoittaa rukoilemasta kuten pakanat, jotka hokevat tyhjää kun kuvittelevat tulevansa kuulluiksi rukoilemalla monisanaisesti (6:7–8). Jälleen kerran Matteuksen yleisöä kehoitetaan tekemään toisin kuin pakanat, joiden rukousta Jeesus ei tunnu arvostavan. Viimeisin Simin neljästä pakanoiden vastaisista poiminnoista kertoo syntiä tehneen ojentamisesta (18:15–17), ja nämä jakeet ovat hänen mukaansa tärkeimmät. Jeesus kehottaa keskustelemaan ensin kahden kesken syntiä tehneen kanssa. Jos tämä ei käänny, tulee mukaan ottaa yksi tai kaksi muuta. Viimeisenä vaihtoehtona on seurakunnalle kertominen, ja jos syntiä tehnyt ei siltikään ota opikseen, tulee häneen suhtautua kuin pakanaan tai publikaaniin. Sim toteaa, ettei pakanoista

⁶ Sim 1995, 23–25.

ajatella positiivisesti tässäkin tekstikohdassa. He ovat ulkopuolisia yhteisölle, ja heidän seuraansa tulisi ennemmin välttää kuin suosia. Nämä neljä tekstinkohtaa vakuuttavat Simin mukaan pakanamaailman olevan täynnä epäuskonnollisia ihmisiä, joista ei tule ottaa mallia, eikä siihen tule pitää yhteyttä.⁷

Matteuksen evankeliumin pakanoiden vastainen näkökulma juontaa Simin mukaan erityisesti pakanoiden harjoittamista vainoista Matteuksen yhteisöä kohtaan. Hänen mukaansa jakeet 10:17–22 puhuvat sen puolesta. Jakeessa 18 Matteuksen lisäämä⁸ sana *pakanoille* (τοῖς ἔθνεσιν) ei viittaa ainoastaan pakanaauktori-teettien harjoittamaan vainoon, vaan koko pakanamaailman sille antamaan hyväksyntään. Sim vetää tästä sen johtopäätöksen, että Matteuksen yhteisö oli kohdannut vastustusta sekä pakana- että juutalaispiireissä ja Matteus halusi korostaa pakanamaailman vastustusta lisäämällä heidät kertomukseensa. Toisena kohtana Sim nostaa esiin jakeen 24:9. Siinä Matteuksen Jeesus sanoo, että kaikki kansat (πάντων τῶν ἐθνῶν) tulevat vihaamaan opetuslapsia hänen nimensä tähden. Termi *kaikki kansat* todennäköisesti sisältää sekä pakanat että juutalaiset ja kuvastaa Matteuksen yhteisön kokemusta osana viimeisten aikojen tapahtumia.⁹

Lopulta Sim tarttuu evankeliumin lopun lähetyksenkäskyyn (28:19). Se ei ole hänen mukaansa kehoitus Matteuksen yhteisölle tehdä työtä pakanoiden keskuudessa, vaan se on nähty oikeutuksena juutalaisten parissa tehtävään työhön. Vaikka sanat *kaikille kansoille* (πάντα τὰ ἔθνη) sisältävät sekä pakanat että juutalaiset, ymmärsi Matteuksen yhteisö Simin mukaan tehtäväkseen vain työn juutalaisten parissa ja pakanoiden parissa työn hoitivat toiset kristilliset ryhmät. Tämä johtui pakanoiden Matteuksen ryhmälle aiheuttamista negatiivisista kokemuksista sekä evankeliumissa esiintyvistä tekstikohdista, joissa pakanoiden toimintaa ei katsottu hyvällä. Yhteisö hyväksyi pakanoiden parissa tehtävän työn, muttei itse harjoittanut sitä. Matteuksen yhteisössä oli Simin mukaan todennäköisesti joitakin pakanoita, koska evankeliumi antaa heistä positiivisen kuvan tietyissä kohdissa. Nämä yhteisön muutamit pakanat olivat kuitenkin jättäneet täysin pakanamaailman, eikä evankeliumin kritiikki pakanoita kohtaan ole suunnattu

7 Sim 1995, 25–28.

8 Vertaa Mark. 13:9.

9 Sim 1995, 31–35.

heihin, vaan pakanamaailmaan jääneisiin ei-juutalaisiin.¹⁰

Donald Senior on kritisoinut Simin näkemyksiä. Hänen mukaansa Sim jättää käsittelemättä tärkeitä kohtia, joissa pakanoiden uskosta puhutaan positiivisesti suhteessa juutalaisiin.¹¹ Sim sivuuttaa myös kanaanilaisen naisen ja Kapernaumin sadanpäällikön kertomukset lähes kokonaan. Seniorin mukaan Simin väite siitä, ettei jakeen 28:19 lähetyskäskyn ohje viedä evankeliumi myös pakanakansoille koskisi kuitenkin Matteuksen yhteisöä, on naurettava: mikään Matteuksen kerronnassa ei viittaa tällaiseen johtopäätökseen. Seniorin mukaan Simin väittämien järkevä osuus on havainto siitä, että Matteukselta löytyy sekä positiivisia että negatiivisia kuvauksia pakanoista.¹²

Simin pakanavastaisen näkemyksen lisäksi on esitetty maltillisempia tutkimuksia Matteuksen evankeliumin suhteesta pakanuuteen. Anthony J. Saldarini keskittyy pääosin Matteuksen juutalaisuussuhteeseen, mutta ottaa kantaa myös evankeliumin pakanakuvauksiin. Hän kritisoi näkemystä, että Matteuksen yhteisö olisi pakanoista ja juutalaisista koostuva sekoitus, joka olisi irtaantunut juutalaisuuden pääuomasta. Myöskään väite, että Matteuksen evankeliumin tekijä olisi pakana, ja suurimmaksi osaksi pakanoista koostuva ryhmä olisi riitaantunut ja irrottautunut juutalaisuudesta, ei saa häneltä kannatusta. Saldarini huomauttaa, että pakanat ovat toisarvoisessa roolissa evankeliumin kerronnassa, eikä evankeliumi näin ole ensisijaisesti suunnattu pakanaryhmälle tai pakanoiden evankelioimiseen. Joissakin Matteuksen kertomuksissa on silti Saldarinin mukaan viitteitä siitä, että pakanoilla on toivoa tulla jäseniksi Matteuksen ryhmään.¹³

Saldarinin mukaan kertomukset itämaan tietäjistä (2:1–12) sekä ristin juurella esiintyvistä sadanpäälliköistä ja hänen miehistään, jotka tunnustavat Jeesuksen jumaluuden (27:54), ovat Matteuksen kerrontaan selkeästi kuuluvia osia, mutta niitä ei tule ylikorostaa. Ne osoittavat Jeesuksen hyväksyvän pakanat, mutta

¹⁰ Sim 1995, 41–44.

¹¹ Tällaisia kohtia ovat Matt. 8:10; 11:20–24; 12:38–42; 21:43.

¹² Senior 1999, 10–11.

¹³ Saldarini 1994, 68–69.

toisaalta mitään pysyvää suhdetta ei evankeliumissa heidän välilleen muodostu. Matteuksen Jeesus toteaa idästä sekä lännestä tulevan monia aterioimaan Jumalan valtakuntaan, mutta ne, joiden oli määrä periä valtakunta, jäävät pimeyteen (8:11–12). Näiden jakeiden on usein tulkittu tarkoittavan Matteuksen hylkäävän juutalaisuuden ja pakanoiden ottavan juutalaisten aseman. Saldarinin mukaan tällaista tulkintaa ei tue tekstikonteksti eikä evankeliumi kokonaisuutena. Pakanat tulevat kyllä saamaan uskostaan palkinnon, samoin kuin juutalaiset. Sekä juutalaisia että pakanoita koskevat samat kriteerit taivasten valtakunnan suhteen, mutta Israelia ei hylätä kokonaan. Saldarini huomauttaa, että juutalaisten uskoa evankeliumissa negatiivisesti värittävät vastakkainasettelut ovat verrattavissa profeetallisiin nuhteluihin ja uhkauksiin Israelia kohtaan VT:ssa. Koko Israel ei ole tuomittu, vaan ainoastaan Jeesuksen kokonaan hylkäävät. Jeesuksen pääasiallinen kohde ovat edelleen Israel ja juutalaiset, joilta hän odottaa enemmän uskoa kuin pakanoilta. Siksi pakanoiden usko saa Saldarinin mukaan ylistystä. Samoin kuin Kapernaumin sadanpäällikkö, kanaanilaisen naisen tyttären parantamiskertomuksen pakana itse etsii Jeesuksen käsiinsä. Jeesus jatkaa tapauksen jälkeen omaa tehtäväänsä juutalaisten parissa, eivätkä pakanat kuulu siihen säännöllisesti.¹⁴

Dorothy Jean Weaverin mukaan selkeästi roomalaisiksi ajateltavia hahmoja Matteuksen evankeliumissa ovat Kapernaumin sadanpäällikkö (8:5–13), keisari (22:15–22), maaherra Pilatus (27:1–66; 28:11–15), Pilatuksen vaimo (27:19), maaherran sotilaat (27:27–54), ristin juurella ollut sadanpäällikkö (27:51–54) ja vartijat Jeesuksen haudalla (27:62–66; 28:11–15). Hän toteaa Matteuksen yleensä jakavan hahmot sekä ryhmittymät tiukasti joko hyviksi tai pahoiksi, mutta roomalaisten hahmojen kohdalla kuvaukset ovat monimutkaisempia. He ovat voimakkaita sotilaita, joilla on valtaa (esimerkiksi 22:7), mutta samalla he ovat kuitenkin voimattomia sekä inhimillisiä vaivoineen ja haasteineen (27:24; 8:5–6; 28:2–4). Matteus ei Weaverin mukaan esitä heistä yhtenäistä kuvaa, vaan arvioi heidät yksilöllisesti. Pilkkaaajia ja väärintekijöitä ei kiitellä, mutta ne, jotka tunnustavat Jeesuksen voiman, saavat palkinnon (8:8–13). Nämä kuuluvat siihen ryhmään, jotka tulevat Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin kanssa aterioimaan

¹⁴ Saldarini 1994, 69–72.

taivasten valtakunnassa (8:11). Weaver näkee, että roomalaisten kuvaukset ovat Matteuksella hyvin samantyyppisiä, realistisia, kuin Jeesuksen opetuslasten kuvaukset: heillä on epätavallisen vahva usko, moraalisia epäonnistumisia sekä syvällisiä kääntymisen kokemuksia.¹⁵

Perinteinen tutkimus on keskittynyt pitkälti Matteuksen suhteeseen synagogiin sekä teologisiin kysymyksiin, yksittäisten pakanoiden kääntymisiin ja kohteluun. Warren Carter ei hylkää näitä tutkimuksia, mutta haluaa painottaa, ettei evankeliumi ole ainoastaan uskonnollinen teos, jossa keskitytään uskonnollisiin ja henkilökohtaisiin kysymyksiin. Hän toteaa, että olisi vaikeaa kuvitella Rooman valtakunnan kontekstissa syntyneen teoksen, joka ei olisi jättänyt minkäänlaista jälkeä evankeliumiin. Carter argumentoi Matteuksen evankeliumin syntyneen suurella todennäköisyydellä Antiokiassa. Hän tutkii evankeliumin vuorovaikutusta ja kritiikkiä Rooman valtakuntaa kohtaan.¹⁶

Carterin mukaan Matteuksen evankeliumi pitää pakanamaailmaa vastakkaisena Jumalan soteriologisille ja eskatologisille suunnitelmille, jotka Jumala on ilmoittanut Jeesuksessa. Tulevaisuudessa Rooman valtakunta nähdään alisteisena näille Jumalan suunnitelmille. Rooma käytti hallitsijoistaan nimityksiä *maailman herrat, kansojen hallitsija, meren ja maan hallitsija*. Matteus käyttää evankeliumissaan Jumalasta muun muassa nimitystä *taivaan ja maan Herra*, jolla hän urheasti kilpailee Rooman hallitsijoiden nimien kanssa. Carter väittää tämän olevan systemaattista. Matteus näkee Carterin mukaan Rooman valtakunnan olevan Saatanan hallussa. Jeesuksen ollessa kiusattavana autiomaassa Saatana tarjoaa hänelle maailman kaikkia valtakuntia (βασιλείας), jos Jeesus kumartaa häntä. Tämän perusteella Matteus näkisi pakanoiden hallitseman maailman olevan Saatanan hallussa.¹⁷

Carter näkee evankeliumissa esiintyvien pakanoiden merkityksen kokonaisvaltaisempana, kuin vain yksittäisinä tapahtumina. Esimerkiksi itämaan

¹⁵ Weaver 2005, 107–108; 125–127.

¹⁶ Carter 2001, 1; 36–37; Carter 2004, 259–261.

¹⁷ Carter 2004, 261–263, 266.

tietäjät tuovat Jeesukselle lahjoina kultaa, suitsuketta ja mirhaa (2:11). Profeetta Jesajan kirjassa pakanat tuovat Jerusalemiin kultaa ja suitsuketta (Jes. 60:6) ja kertomus liittyy Jesajan suureen näkyyn Jumalan lopullisista päämääristä. Matteus liittää Carterin mukaan itämaan tietäjät tähän traditioon. Näin ollen he ottavat osaa Jumalan eskatologisiin suunnitelmiin, joihin myös pakanat kuuluvat Jesajan tradition mukaan. Samoin Carter näkee Kapernaumin sadanpäällikön tilanteen (8:5–13). Ensin Jeesus ylistää miehen uskoa, mutta sen jälkeen hän asettaa miehen uskon samaan asemaan niiden monien kanssa, jotka tulevat sekä idästä että lännestä ja aterioivat taivasten valtakunnassa (8:11, vertaa Jes. 2:1–4 sekä 25:1–9). Miehen asema roomalaisena sotilaana osana Rooman sotilaallista, taloudellista, poliittista ja kulttuurista valtaa korostaa hänen tärkeää rooliaan kertomuksessa.¹⁸

1.2.2. Uuden tutkimuksen tarve

Matteuksen evankeliumia on tutkittu paljon, ja pakanoiden asemasta on hyvin vaihtelevia näkemyksiä, kuten edellä huomattiin. Matteus on nähty pakanana, jonka yhteisö koostuu pitkälti pakanakristityistä. Toisaalla Matteus sekä hänen yhteisönsä on nähty juutalaisina sekä vihamielisinä ympäröivää pakanamaailmaa kohtaan.

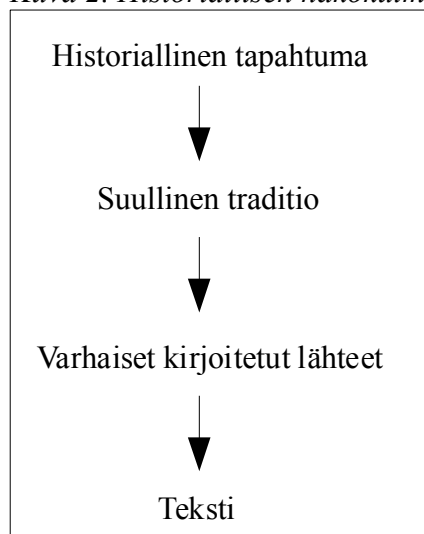
Warren Carterin tutkimukset Rooman valtakunnan vaikutuksesta Matteuksen kerrontaan ja syntyyn ovat paikanneet osaltaan viime vuosikymmenenä vähäistä tutkimusta Matteuksen suhteesta pakanoihin ja pakanakansoihin. Evankeliumissa on kuitenkin useita viittauksia pakanoihin, ja heillä on kerronnassa paikoin suurikin merkitys, kuten edellä on todettu. Lisäksi tutkijoiden paikoin suuretkin erimielisyydet Matteuksen suhteesta pakanoihin lisäävät mielenkiintoa ja tarpeellisuutta uuteen tutkimukseen.

Suurin osa tutkimuksista on tehty käyttäen hyväksi historiallista näkökulmaa. Se lähestyy tekstiä kehittymisen kautta. Tekstin nähdään muodostuneen peräkkäisten vaiheiden tuloksena (kuva 2). Nämä vaiheet pyritään selvittämään ja sen jälkeen

¹⁸ Carter 2004, 273–274.

työskentelemään niiden kautta viimeisestä vaiheesta ensimmäiseen, rekonstruoiden lopulta hypoteettinen alkuperäinen teksti. Tällaiset tutkimukset eivät kuitenkaan lähde siitä, että Matteuksen kertomus sellaisenaan antaisi ymmärrystä tilanteisiin, vaan tekstiä rekonstruoidaan ja tulkitaan oletetussa historiallisessa kontekstissa. Näiden tutkimusten rinnalle on tärkeää tuoda tutkimuksia, jotka pyrkivät ymmärtämään kertomusta sen omista lähtökohdista.

Kuva 2. Historiallisen näkökulman perusmalli UT:n evankeliumeja tutkittaessa.¹⁹



Narratiivinen kritiikki ei ole enää uusi tapa tutkia Matteuksen evankeliumia, mutta varsinaisesti pakanoiden asemaa ei ole tietääkseni tutkittu tällä metodilla. Historiallinen näkökulma selventää sellaisia asioita Matteuksen yhteisön aikakaudelta, jotka ovat tutkimukselle tarpeellisia. Kuitenkin Matteus on kirjoittanut evankeliuminsa omista lähtökohdistaan tiettyä kohderyhmää ja tarkoitusta ajatellen. Tällöin on tärkeää lukea Matteuksen kertomus kokonaisuutena ja selvittää, mitä itse teksti kertoo pakanoista ja näiden asemasta. Tähän kysymykseen vastaa narratiivinen kritiikki, jonka keinoja esittelen tarkemmin alla.

¹⁹ Powell 1990, 9.

1.3. Narratiivinen metodi

Raamatuntutkimusta on pitkään hallinnut historiallinen näkökulma. Lähde-, muoto- ja redaktiokritiikki pyrkivät selvittämään evankeliumien syntyhistorian vaiheita historiallisen Jeesuksen, suullisen perimän ja evankeliumien kirjoittajien viimeisten muokkausten muodossa.²⁰ Nämä metodit eivät ole kuitenkaan avanneet evankeliumien kertomusluonnetta riittävästi, vaan tutkivat historiallisia taustoja tarinoiden takana. Narratiivikritiikki syntyi täyttämään evankeliumien kertomusluonteen puutteellista tutkimusta. Sen keinoja on muussa kirjallisuudentutkimuksessa käytetty jo muutaman vuosikymmenen ajan. Narratiivikritiikki käsittelee evankeliumeja kertomuksina Jeesuksesta. Nämä tarinat on tarkoitettu luettavaksi alusta loppuun, eikä yksittäisinä tekstinkohtina.²¹

Narratologian syntyyn vaikutti merkittävästi strukturalismi, joka kehitettiin pääasiallisesti Ranskassa 1950- ja 1960-luvuilla. Sen edeltäjänä voidaan pitää 1900-luvun alussa kehittyntä venäläistä formalismia.²² Jonkinlaista narratiivista tutkimusta on tehty siis ainakin 1900-luvun alusta alkaen kirjallisuudentutkimuksen parissa. Strukturalistisen analyysin kohteena eivät ole rakenteiden yksittäiset ilmentymät vaan laajemmat rakenteet. Ilmiöitä ei sen mukaan voida ymmärtää erillisinä, vaan ne tulee nähdä osana laajempaa rakennetta. Siinä liikutaan pois yksittäisen tekstin tulkinnasta ja pyritään analysoimaan laajempia yksiköitä, joihin tekstit kuuluvat.²³

Narratologia on kerronnan teoriaa, jossa on tarkoituksena löytää lainalaisuudet, joiden mukaan kertomukset rakentuvat. Varhaisvaiheen narratologiset analyysit ottivat huomioon vain jonkin kertomuksen näkökannoista, yleisimmin tapahtumat. Gérard Genetten teos *Figures III* (1972) toi muutoksen tähän malliin. Hän ajatteli, että kertomus on eritasoisten komponenttien yhdistelmä ja kertomusten narratologia syntyy näiden tasojen suhteiden analyysistä. Hän erotti kertomuksissa

20 Powell 1990, 2.

21 Powell 1990, 1–2.

22 Powell 1990, 12.

23 Koskela & Rojola 1997, 48–49.

tarinan, tekstin ja kerronnan. Genetten teos oli varhaisvaiheen narratologiaan verrattuna joustavampaa.²⁴

Ranskalaisen strukturalismin lisäksi narratologiasta on angloamerikkalainen versio, jota on kutsuttu usein Boothin-Chatmanin malliksi. Malli itsessään on Seymour Chatmanin kehittänyt, mutta hän käyttää siinä Wayne Boothin ajatuksia.²⁵ Tämä versio perustuu kommunikaatiomalliin, jossa kommunikaatio ei tapahdu tekijän kautta lukijalle, vaan sisäistekijän kautta sisäislukijalle. Genetten malliin verrattuna Boothin-Chatmanin mallissa ei oteta huomioon oikeastaan ollenkaan tapahtumia, vaan painotetaan erityisesti kerrontaa.²⁶ Tutkielmassani painotan jälkimmäistä mallia, jota Mark Allan Powell on käyttänyt evankeliumitutkimukseen. Alempana esittelen sen keinoja tarkemmin.

Raamatuntutkimuksessa käytettävä narratiivikritiikki sai alkunsa, kun David Rhoads päätti vuonna 1977 kutsua kollegansa Donald Michien näyttämään oppilailleen, minkälaista olisi lukea evankeliumi lyhyen tarinan tyyliin. Tämän luennon pohjalta Michie ja Rhoads julkaisivat teoksen²⁷, joka oli enemmän evankeliumin kertomusluonnetta painottava tutkimus kuin muut aikaisemmin julkaistut. Rhoads päätti kutsua tätä metodia narratiivikritiikiksi, vaikka mitään uutta metodia hän ei varsinaisesti keksinyt: samoja metodeja käytettiin jo aikaisemmin muussa narratiivisessa kirjallisuudentutkimuksessa.²⁸ Rhoadsin ja Michien teoksen jälkeen alkoi muistakin evankeliumeista syntyä vastaavia tutkimuksia.²⁹

Kirjallisuuskritiikki, johon narratiivikritiikki kuuluu, eroaa historiallisesta kritiikistä muutamissa pääkohdissa. Ensinnäkin historiallis-kriittisessä

24 Koskela & Rojola 1997, 56–58.

25 Merenlahti 1997, 53–54.

26 Koskela & Rojola 1997, 58–59.

27 Rhoads, Dewey, Michie 1982.

28 Powell 1990, 6. Kuten aiemmin todettiin, narratiivista tutkimusta on tehty jo ainakin 1900-luvun alkupuolelta ja varsinainen narratologia on syntynyt vuosisadan puolivälissä. Yleisestä narratologiasta lisää: Fludernik 2009.

29 Seuraavat merkittävät teokset olivat: Kingsbury 1983; Culpepper 1983. Kingsburyn (1986, tässä tutkimuksessa käytän vuoden 1988 painosta) sekä Tannehillin (1986) seuraavat teokset olivat myös pioneiritöitä narratiivikritiikin parissa. Nykyisistä narratiivista metodia raamatuntutkimuksessa käyttävistä eksegeetikoista voi mainita ainakin Resseguien, joka on tehnyt mm. uudesta testamentista narratiivisen perusteoksen: Resseguie 2005.

tutkimuksessa tekstin muodostumisen historia on usein tärkeässä roolissa. Kirjallisuuskritiikki ei kiellä näitä tuloksia, mutta siirtää ne syrjään. Toisekseen kirjallisuuskritiikki korostaa tekstin yhtenäisyyttä kokonaisuutena. Evankeliumeja tutkittaessa ne nähdään yhtenäisinä tarinoina ja yksittäiset tekstikohdat tulkitaan sen mukaan, mikä niiden panos on itse tarinalle. Kolmanneksi kirjallisuuskritiikki katsoo tekstiä itsessään päämääränä ja haluaa ymmärtää kertomuksen. Historiallinen kritiikki yrittää oppia tekstistä ja sen synnystä. Viimeisenä merkittävänä erona kirjallisuuskritiikissä ajatellaan, että jokainen kommunikaation tapahtuma sisältää lähettäjän, viestin ja vastaanottajan, kuten Roman Jakobson on esittänyt. Kirjallisuudessa tämä voi tarkoittaa sitä, että tekijä vastaa lähettäjää, teksti viestiä ja vastaanottaja lukijaa (kuva 1).³⁰

*Kuva 1. Kirjallisuuskritiikin malli yksinkertaistettuna.*³¹

Tekijä → Teksti → Lukija

Kirjallisuuskritiikissä ajatellaan tekstin olevan kommunikaation muoto, jonka kautta viesti välitetään tekijältä lukijalle.

Kirjallisuuskritiikissä puhutaan sisäistekijästä. Henkilö, joka lukee tarinaa, muodostaa mielikuvan tarinan tekijästä.³² Tarina itsessään antaa viittauksia tekijän arvoista ja maailmankuvasta. Nämä mielikuvat ovat tarinan sisäistekijä. Ne eivät kerro sinänsä tekijästä, mutta selventävät tarinan tulkinnan perspektiiviä. Sisäistekijän näkökulmaan ei tarvita mitään tarinan ulkopuolista tietoa, joten kirjallisuuskritiikot voivat puhua sisäistekijän aikomuksista vahingoittamatta sitä asiaa, että tarina tulee tulkita sen omista lähtökohdista. Lähtökohtana on, että sisäistekijä tuottaa kaiken tarvittavan tarinan kirjallisen merkityksen ja vaikutusten ymmärtämiseen (katso kuva 3).³³

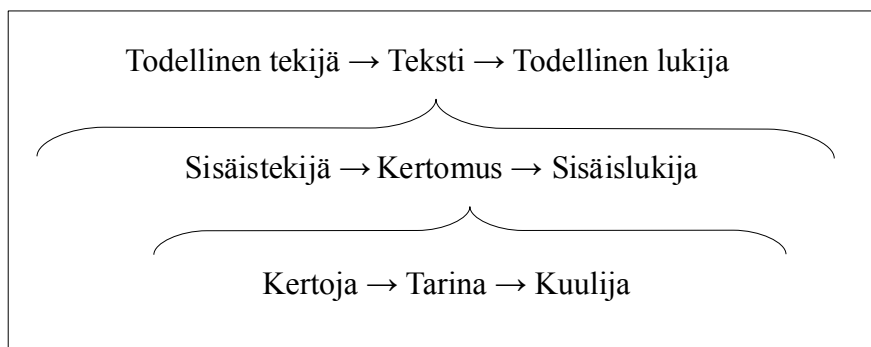
30 Powell 1990, 7–9.

31 Powell 1990, 9.

32 Chatman 1978, 148.

33 Powell 1990, 5–6.

Kuva 3. Kommunikaatiomalli Powellin luonnoksena. Malli perustuu Boothin & Chatmanin malliin.³⁴



Sisäistekijän vastaparina puhutaan sisäislukijasta (kuva 3). Tällä ei tarkoiteta tarinan todellista historiallista lukijaa, vaan tarinan itsensä olettaa yleisöä.³⁵ Todellisten lukijoiden reaktiot ovat ennalta arvaamattomia, mutta kertomuksessa itsessään voi olla vihjeitä, jotka viittaavat sisäislukijan odotettuun reaktioon. Tutkijan ei ole tarpeellista tietää kaikkea, mitä tekstin syntyajan lukija tiesi. Tarina itsessään voi olettaa tiettyjä asioita esimerkiksi sen aikaisen valuutan arvoista, vaikka nykylukija ei olisikaan asiasta tietoinen eikä tarina niistä kerro. Näiden oletettujen asioiden selvittäminen on tarpeellista tarinan ymmärtämiselle. Toisaalta nykylukijalla voi olla toisista evankeliumeista tai historiallista faktoista tietoa, jota sisäislukijalla ei ole. Tällainen tieto voi vastaavasti pilata tarinan tarkoitetun sanoman. Narratiivikritiikin tavoitteena on lukea tarina sisäislukijan näkökulmasta.³⁶ Tarinan tarkoituksen voi nähdä aina saavan täyttymyksensä tässä lukijan mielessä syntyvässä rekonstruktiossa.³⁷

Tarinassa on aina kaksi puolta, jotka ovat itse kertomus sekä diskurssi eli tarinan kertominen. Kertomukseen kuuluvat tapahtumat ja teot sekä hahmot, esineet ja ympäristö. Diskurssi viittaa siihen, miten tarina kerrotaan ja ilmaistaan.³⁸ Kertomuksella on myös aina tietty näkökulma. Sisäistekijä vaikuttaa tarinan lukijaan vaatimalla tätä omaksumaan saman näkökulman, kuin tarinalla on. Näkökulma tarkoittaa niitä normeja, arvoja ja yleistä maailmankuvaa, jotka

34 Powell 1990, 27; Chatman 1978, 151, 267.

35 Chatman 1978, 149–150.

36 Powell 1990, 19–20.

37 Kingsbury 1988, 38.

38 Chatman 1978, 19.

sisäistekijä laatii tarinalle. Lukijan täytyy hyväksyä tämä näkökulma, vaikka se tarkoittaisi omien arvojen ja arviointikyvyn laittamista sivuun. Sisäistekijän vaatimaa näkökulmaa voi kritisoida, mutta sen hyväksyminen on keskeistä tarinan ymmärtämisen kannalta.³⁹

Kaikki neljä UT:n evankeliumia esittävät maailman, jossa on yliluonnollisia asioita ja tapahtumia. Ne myös olettavat tietyn eettisen asennoitumisen, vaikka sitä ei aina määritellä. Tämä asennoituminen tekee eron totuuden ja valheen välille, ja ajatella voi oikein tai väärin. Jumalan näkökulma on evankeliumeissa oikea näkökulma. Näiden evankeliumien sisäistekijät ovat asettaneet Jumalan näkökulman normatiiviseksi: mitä Jumala tekee on oikein ja totuus.⁴⁰ Vastaavasti Saatanan näkökulmaa on kaikki, mikä on väärin ja valhetta.⁴¹

Sisäistekijän toinen tapa ohjata lukijaa on kertojan käyttö. Tällä tarkoitetaan ääntä, jota sisäistekijä käyttää kertoakseen tarinaa. Joskus kertoja on ensimmäisessä persoonassa, jolloin hän voi olla myös hahmo tarinassa.⁴² Evankeliumeissa kertoja on kuitenkin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kolmannessa persoonassa, eikä ole itse hahmona kertomuksessa.⁴³ Evankeliumeissa kertojat ovat myös hyvin perillä asioista. He kertovat yleisiä ja yksityisiä asioita sekä tapahtumia ja tietävät ajoittain jopa hahmojen ajatuksia. Kertoja voi olla luotettava tai epäluotettava. Lukijan odotetaan haastavan tai suhtautuvan varauksella epäluotettavan kertojan näkemyksiin. Useimmat narratiivikriitikot kuitenkin pitävät evankeliumien kertojia luotettavina, joiden näkökulmat ovat sopusoinnussa sisäistekijöiden näkökulmien kanssa. Lukijan oletetaan hyväksyvän kaiken, mitä nämä kertojat sanovat. Kertojan tapaan voidaan puhua myös kuulijasta, jolle tarinaa kerrotaan. Tätä ei ole usein tarkkaan määritelty. Kertoja ja kuulija eivät ole identtisiä sisäistekijän ja sisäislukijan kanssa. Ne ovat sisäistekijän luomia retorisia välineitä ja osa tarinaa sekä tarinan kerrontaa.⁴⁴

39 Powell 1990, 23–24.

40 Kingsbury 1988, 34, 118.

41 Powell 1990, 25.

42 Powell 1990, 25.

43 Poikkeuksia ovat Luuk. 1:3 sekä Joh. 1:14–16; 21:24.

44 Powell 1990, 26–27.

Narratiivisen metodin käyttökelpoisuutta raamatuntutkimuksessa on myös kritisoitu. Kritiikki on kohdistunut muun muassa siihen, että narratiivikritiikki käyttää modernista kirjallisuudesta lainattuja käsitteitä antiikin tekstien tulkitsemiseen. On totta, ettei kaikkia nykykirjallisuuden keinoja käytetty evankeliumeissa. Kuitenkin sekä antiikin että nykyiset kertomukset koostuvat ajattomista käytännöistä: tapahtumista, hahmoista ja puitteista. Lisäksi molemmat kerrotaan tietyistä näkökulmista. Ei ole siis tarpeellista olettaa evankeliumien kirjoittajien tietäneen kaikkia kirjallisuuden käsitteitä ja termejä tulkitaksemme tekstejä.⁴⁵

Tutkielmassani pyrin soveltamaan edellä esiteltyjä keinoja Matteuksen evankeliumiin. Tarkoituksena on ymmärtää pakanoiden asemaa sisäistekijän näkökulmasta: miten ja miksi sisäistekijä kohtelee pakanoita Matteuksen kertomuksissa. Miten sisäislukija ymmärtää näiden aseman?

2. Sanojen ἔθνος ja ἔθνος semantiikka

Narratiivinen metodi tulkitsee tarinaa sen itsensä ehdoilla, ja sisäistekijän oletetaan tuottavan kaiken tarpeellisen tarinan ymmärtämiseen. Nykylukija ei kuitenkaan ole automaattisesti tietoinen kaikista kertomuksen maailman käsitteistä, jotka olivat Matteuksen yleisölle selviä ilman erillistä kerrontaa. Tämän takia näitä käsitteitä täytyy avata ennen narratiivisen metodin soveltamista. Aloitan selvittämällä sanojen ἔθνος ja ἔθνος perusmerkityksiä, minkä jälkeen esittelen niiden yleistä käyttöä Matteuksella. Käyn läpi myös suomen kielen ongelmia verrattuna muihin kieliin käsiteltäessä pakanoita.

⁴⁵ Powell 1990, 93.

2.1. Sanojen merkitykset

Sana ἔθνικός käännetään usein substantiivina *pakanaksi* tai *vierasmaalaiseksi*. Adjektiivina sana voi tarkoittaa *kansalle kuuluvaa*, *kansanomaista* tai *pakanallista*. Adjektiivi ἔθνικος saa merkitykset *pakanallisesti* ja *pakanoiden tavoin*.⁴⁶ Sana ἔθνος tai ἔθνη saa sanakirjoissa erilaisia merkityksiä. Se voidaan kääntää *ihmisjoukkona*, *joka asuu yhdessä*, *ryhmänä* tai *joukkona*. Muita merkityksiä ovat *kansa* sekä *ihmiset* tai *vierasmaalainen*. LXX:ssa sana tarkoittaa usein *ei-juutalaista*, ja UT:ssa sana viittaa ajoittain *pakanakristittyihin*.⁴⁷

Sana ἔθνικός esiintyy Matteuksen evankeliumissa kolme kertaa ja sana ἔθνος viisitoista kertaa.⁴⁸ UT:ssa ἔθνικός esiintyy yhteensä neljä kertaa, ἔθνικος kerran sekä ἔθνος 162 kertaa. Näistä noin 40 on lainauksia VT:sta. Matteus käyttää sanaa ἔθνικός vastaparina niille, jotka täyttävät lain (esimerkiksi Matt. 5:47). Sanaa ἔθνος Matteus käyttää sekä pakanoista vastakohtana juutalaisille että molemmista erottelematta. Kaikkiin kansoihin viitataan lisäämällä eteen sana πάντα, kaikki (Matt. 24:9, 14; 25:32, 28:19).⁴⁹

VT:ssa kansasta tai ihmisten joukosta käytetään joko heprean kielen sanaa עַם tai גּוֹי. Näistä ensimmäistä käytetään kuvaamaan pääosin Israelin kansaa ja jälkimmäistä vastaavasti puhuttaessa muista kansoista. LXX kääntää sanan עַם yleensä kreikan sanalla λαός ja sanan גּוֹי sanalla ἔθνος. Kun kontekstissa on viittauksia ei-juutalaisiin ihmisiin, käyttää LXX sanaa ἔθνη monikkomuotoisesta heprean sanasta עַמִּים. Kun sanaa ἔθνη käytetään pakanoista, se ei yleensä kuvaa kansojen monikollisuutta, vaan kaikkia yksittäisiä ihmisiä, jotka eivät kuulu valittuihin ihmisiin. Joitakin poikkeuksiaakin löytyy, joten tätä määritelmää ei voida pitää ehdottomana, mutta LXX näyttäisi tekevän eron Israelin valittujen ja pakanoiden välille käyttämällä sanoja λαός ja ἔθνος.⁵⁰

46 Liljeqvist 2001, 58; Bauer 1988, 440; Schmidt 1995, 372.

47 Liddell-Scott 1996, 480.

48 Ἐθνικός: 5:47; 6:7; 18:17. Ἐθνος: 4:15; 6:32; 10:5, 18; 12:18, 21; 20:19, 25; 21:43; 24:7 (kahdesti), 9, 14; 25:32; 28:19.

49 Schmidt 1995, 369–371.

50 Bertram 1995, 364–369.

Suomen kielessä ei löydy täysin vastaavia sanoja kreikan ja heprean sanoille. Sana pakana perustuu ensimmäisten vuosisatojen tilanteeseen Roomassa, jolloin sanaa käytettiin ei-kristityistä maalaisista. Englannissa käytetään yleisesti pakanoista sanaa heathen ja ei-juutalaisista sanaa gentile, joka vastaa hyvin kreikan ja heprean sanoja. Sana ἔθνος saa myös joissakin raamatunkäännöksissä merkityksen nation, kansa. Suomen kieli on erityisen ongelmallinen käännettäessä sanoja ἔθνικός ja ἔθνος. Ei-juutalaisille ei löydy varsinaisesti hyvää käännöstä, sillä pakana ei kuvaa suoraan heitä. Englannin gentile kuvaa paremmin sanaa ἔθνικός ja paikoin myös sanaa ἔθνος. Sen paremmin suomen kuin englannin kielestäkään ei löydy kunnon vastinetta juutalaista kansaa kuvaaville sanoille οὖν ja λαός.⁵¹

2.2. Johtopäätökset

Sanojen perusmerkitykset eroavat hieman toisistaan. Ἐθνικός merkitsee lähes aina pakanaa ja Matteuksella käyttö on vastakohtana lakia noudattaviin juutalaisiin. Sana ἔθνος tarkoittaa ihmisiä tai kansaa, ja sitä käytetään myös vastakohtana juutalaisista, jotka noudattavat lakia. Merkitys ei ole kuitenkaan niin selvä, sillä ajoittain sanalla viitataan sekä juutalaisiin että pakanoihin, jolloin merkitykset riippuvat tekstikontekstista ja muusta käytöstä kertomuksen sisällä. Lähtökohtaisesti pakanat kuitenkin sisältyvät näihin molempiin sanoihin Matteuksen evankeliumissa. Suomen kieli luo rajoituksia sanojen kääntämiseen, eikä pakana ole ihanteellinen käännös sanoille ἔθνικός ja ἔθνος. Englannin kielen gentile on merkitykseltään huomattavasti lähempänä kreikkalaista ja heprealaista vastinetta.

51 Tutkimuksessani käytän ongelmista huolimatta sanoista ἔθνικός ja ἔθνος käännöksiä pakana ja pakanakansa, mutta yllä esitetyt merkityserot on hyvä huomioda tutkimusta lukiessa.

3. Narratiivinen analyysi

Pakanat (ἔθνος, ἑθνικός) esiintyvät Matteuksen kertomuksessa useita kertoja. Ennen kuin ryhdyn tarkastelemaan pakanoiden asemaa tarkemmin, täytyy Matteuksen evankeliumin narraatioon kokonaisuudessaan kiinnittää huomiota. Selvitän tässä luvussa narratiivisen kritiikin keinoin Matteuksen tarinaa yleisesti, minkä jälkeen keskityn pakanoihin tämän kokonaisuuden sisällä. Aloitan analysoimalla kerrontaan liittyviä asioita: diskurssia ja näkökulmaa. Sen jälkeen etenen henkilöhahmoihin, tapahtumiin ja puitteisiin.

3.1. Kertomuksen diskurssi

Kertomuksen diskurssiin kuuluvat tarinan kerronta ja ilmaisutavat. Tarinalla on aina myös tietty näkökulma, josta sitä kerrotaan. Lukijan täytyy hyväksyä sisäistekijän näkökulma, vaikka se tarkoittaisi omien arvojen ja normien laittamista sivuun. Näkökulman hyväksyminen on keskeistä tarinan ymmärtämisen kannalta. Kerronta sisältää sisäistekijän, kertojan sekä sisäislukijan ja näiden lisäksi erilaisia retorisia tekniikoita, joita kertoja ja sisäistekijä käyttävät.

3.1.1. Sisäistekijä, kertoja ja sisäislukija

Matteuksen evankeliumin on kirjoittanut historiallinen henkilö, jonka henkilöllisyydestä ei ole varmuutta. Hän on luonut kertomukseen kirjallisen version itsestään, jota kutsutaan sisäistekijäksi. Lukijalle syntyy kertomusta lukiessaan jokin kuva sen kirjoittajasta. Sisäistekijä on se kuva, joka piirtyy näistä ajatuksista. Sisäistekijä käyttää kerronnassa kertojaa, joka on sisäistekijän luoma ääni. Matteuksen tarinassa kertojat ovat sopusoinnussa sisäistekijän kanssa ja heitä voidaan näin pitää luotettavina.⁵² Luotettavuus tulee esiin heti kertomuksen alussa, kun Joosefin kerrotaan päättävän ottaa eron Mariasta, koska hän ei halua asettaa tätä häpeään (1:18–22). Kertojan kaikkietävyttä tai moraalista tuomitsevuutta ei yritetä oikeuttaa, vaan lukijan oletetaan vain hyväksyvän ne.⁵³

⁵² Kingsbury 1988, 31.

⁵³ Anderson 1994, 46–47.

Kutsun tutkimuksessani sisäistekijän käyttämää pääkertojaa nimellä Matteus ja viittaaan toisiin kertojiin erikseen kohdissa, joissa Matteus luovuttaa kerronnan jollekin toiselle hahmolle. Näissä tapauksissa Matteus toimii käytännössä edelleen kertojana, mutta käyttää tarinan henkilöahmoa toisen tason kertojana viedäkseen tarinaa eteenpäin. Matteuksella en viittaa evankeliumin todelliseen tekijään, vaan hänestä puhuttaessa käytän nimitystä todellinen tekijä.

Matteuksen evankeliumin kertoja on sisäistekijän luotettava ääni. Kertojalla on erilaisia ominaisuuksia, ja luotettavuus on näistä yksi. Lisäksi hän on kaikkialla läsnä ja kaikkietävä, kun puhutaan kertomuksen maailmasta. Kertoja paljastaa lukijalle sisäpiiritietoa, josta kertomuksen henkilöahmot eivät yleensä ole tietoisia. Kertoja asettaa itsensä ajallisesti ylösnousemuksen ja parausian väliseen ajanjaksoon; hän on tietoinen heti kertomuksen alusta asioista, jotka tapahtuvat Jeesuksen syntymän ja ylösnousemuksen välillä, mutta parausian ajasta hän ei vielä tiedä.

Matteus on läsnä kaikkialla tarinan maailmassa. Hän on Jeesuksen mukana autiomaassa (4:1–11) ja Johannes Kastajan luona vankilassa (11:2). Hän tietää henkilöiden yksityisiä asioita, kuten lainopettajien ajatukset (9:3), Jeesuksen yksinäisyydessä puhumat rukoukset (26:39, 42), Herodeksen pelästymisen (2:3) ja Jeesuksen säälin tunteen (9:36). Jumalaan ja taivaaseen Matteuksen kaikkietävyys ei ulotu, eikä taivaassa ole kertomuksessa tapahtumia tai puitteita.

Matteus käyttää kerronnassaan kolmatta persoonaa⁵⁴, esimerkkinä Jeesuksen kastaminen (3:13–14). Matteus kertoo lukijalle asioita, jotka asettavat hänet etuoikeutettuun asemaan. Heti evankeliumin alussa hän kertoo Jeesuksen olevan Kristus (1:1), Jumalan poika (2:15). Kertojana hän myös keskeyttää tarinan kerrontaa ajoittain selventääkseen lukijalle aikaa ja paikkaa, johon hän itsensä asettaa (27:8; 28:15; 24:15). Kertomalla tietoa tiettyjen paikkojen nykyisistä kutsumanimistä ja keskeyttämällä lukijan huomautuksella Matteus asettaa itsensä ylösnousemuksen jälkeiseen aikaan, jolloin hän on jo itse tiennyt kertomuksen

⁵⁴ Lisää kolmannen persoonan kerronnan vaikutuksista verrattuna ensimmäisen persoonan kerrontaan: Abrams 1999, 231–234.

ennalta.

Matteuksen evankeliumin todellinen lukija on kuka tahansa oikea ihminen, joka on kuullut tai lukenut sen. Hän voi olla ensimmäisen vuosisadan kristitty, jolle todellinen tekijä kertomuksen alun perin kirjoitti⁵⁵ tai vastaavasti kuka tahansa nykypäivän lukija. Sisäislukija sen sijaan koostuu lukijan mielessä syntyvistä ominaisuuksista, joita teksti tuottaa kuvitteellisesta vastaanottajasta. Tarinan tarkoituksen voi nähdä aina saavan täyttymyksensä hänessä. Sisäislukija on sisäistekijän tavoin läsnä jokaisessa tarinan tapahtumassa näkymättömästi. Matteuksen sisäislukijan voidaan olettaa tietävän joitain asioita Rooman valtakunnasta ja VT:sta, mutta todennäköisesti ei muista evankeliumeista tai myöhemmästä kristillisyydestä. Sisäislukija uskoo demoneihin ja henkiin sekä esimerkiksi orjuuden hyväksyttävyyteen. Kaikki uskomukset, jotka sisäislukija hyväksyy, koskevat kertomuksen maailmaa - eivät todellista maailmaa tarinan ulkopuolella. Tässä tarinassa sisäislukija hyväksyy Jumalan hallitsevan ja demonien kiusaavan.⁵⁶

Kingsburyn mukaan sisäislukijan paikka ajallisesti on myös ylösnousemuksen ja parausian välimaastossa, identtisesti sisäistekijän kanssa. Näin hän ymmärtää tarinan kokonaisuuden alusta loppuun. Esimerkkinä hän ottaa jakeet 10:5–6, joissa Jeesus lähettää kaksitoista opetuslasta Israelin kansan pariin ja varoittaa heitä menemästä vierasheimoisten keskuuteen. Tämä sopii hyvin yhteen tarinan aikaisempien tapahtumien kanssa, joissa Jeesus kulkee synagogissa ja juutalaisten parissa parantaen heitä ja julistaen taivasten valtakunnan ilosanomaa (4:17, 23; 9:35–36). Hieman myöhemmin (10:17–18) Jeesus kuitenkin toteaa, että opetuslapsia tullaan viemään maaherrojen ja kuninkaiden eteen hänen takiaan, todistukseksi sekä juutalaisille että pakanakansoille (τοῖς ἔθνεσιν). Tämä tulisi yllätyksenä sisäislukijalle, jos hän ei katsoisi asiaa ajallisesti samasta näkökulmasta sisäistekijän kanssa. Tuosta näkökulmasta sisäislukija näkee yhtäläisyyden Jeesuksen Israeliin rajatun työn (15:24) ja laajemman pakanoihin ulottuvan (28:18–20) työn välillä, jonka Jeesus antaa opetuslapsille kertomuksen

55 Tällaista henkilöä kutsutaan usein termillä ”tavoiteltu lukija”: Kingsbury 1988, 38.

56 Powell 2009, 60–61, 65–66.

lopussa lähettäessään heidät kaikkien kansojen (πάντα τὰ ἔθνη) pariin. Näin vaihdos partikularismista universalismiin ei tule sisäislukijalle yllätyksenä.⁵⁷

3.1.2. Näkökulma

Toinen puoli kerrontaa on näkökulma. Sen päämuotoja ovat arvioiva (ideologinen), erilaisiin sanontoihin liittyvä (fraseologinen), tilaa ja aikaa koskeva (spatiaalinen ja temporaalinen) sekä psykologinen näkökulma.⁵⁸ *Arvioiva näkökulma* tarkoittaa tiettyä tapaa katsoa asioita ja siihen sisältyy niiden arvioiminen hyviksi, pahoiksi, oikeiksi tai vääriksi. Kaikilla kertomuksen hahmoilla sekä sen kertojalla on oma arvioiva näkökulmansa ja ne nostavat esiin konflikteja kertomuksessa.⁵⁹ Matteus kertojana ei koskaan oleta Jeesuksen näkökulmaa,⁶⁰ eikä Jeesus kertojana Matteuksen näkökulmaa. Heidän näkökulmansa yhtyvät ideologisella tasolla ja osittain fraseologisella, temporaalisella, spatiaalisella ja psykologisella tasolla.⁶¹ Matteuksen evankeliumissa Jumalan arvioiva näkökulma voidaan nähdä normatiivisena, ja jakeessa 16:23 Matteus asettaa vastakkain Jumalan ja ihmisen ajatukset. Kunkin hahmon arvioiva näkökulma voidaan tulkita oikeaksi tai vääräksi sen mukaan, onko se linjassa Jumalan näkökulman kanssa. Matteus tekee tämän näkökulman normatiiviseksi tarinalle, ja Jeesus edustaa Jumalaa kertomuksessa, joten Matteuksen sekä Jeesuksen näkökulmat yhtenevät Jumalan näkökulman kanssa. Kertomuksen muut hahmot poikkeavat enemmän tai vähemmän tästä normatiivisesta näkökulmasta.

Fraseologinen näkökulma tarkoittaa puhetta tai sanavalintoja, jotka ovat tyypillisiä Matteukselle tai jollekin hahmolle ja nämä vahvistavat hänen kannattamaansa arvioivaa näkökulmaa. Matteus siteeraa monin kohdin VT:tä (esimerkiksi 1:22–23; 2:15), ja koska ne ovat Jumalan sanaa, Matteuksesta tulee Jumalan arvioivan näkökulman puolustaja. Samoin Jeesus siteeraa usein VT:n

⁵⁷ Kingsbury 1988, 38–39.

⁵⁸ Lanser 1981, 184–222.

⁵⁹ Kingsbury 1988, 34.

⁶⁰ Sisäislukija omaksuu Jeesuksen ideologisen näkökulman seuraamalla Jeesusta ikään kuin hänen silmiensä kautta. Jos lukija katsoo murhatapahtumaa murhaajan silmin, hän todennäköisemmin samaistuu murhaajaan kuin uhuriin: Anderson 1994, 67.

⁶¹ Anderson 1994, 55–62.

kohtia ja osoittaa näin olevansa luotettava puolestapuhuja samalle näkökulmalle (esimerkiksi 15:4; 22:31–32). Saatana koettelee Jeesusta autiomaassa sanoin ”jos olet Jumalan poika” (4:3, 6), ja hänen näkökulmaansa rinnastuvat ristiinnaulitsemisen jälkeen ohikulkijat, jotka pilkkaavat Jeesusta samoin sanoin.⁶²

Spatiaalinen ja temporaalinen näkökulma tarkoittavat tilannetta ajassa ja paikassa, joista hahmot tai tapahtumat on havainnoitu ja kuvattu. Matteus siis kuvaa itsensä ylösnousemuksen jälkeiseen aikaan ja liikkuu vapaasti kertomuksen maailmassa ottaen paikan aina tapahtuman läheltä. Jeesuksen tultua aikuisena mukaan kertomukseen Matteus seuraa häntä kasteesta kuolemaan lähes poikkeuksetta.⁶³ Hän on läsnä myös tarinansa loppukohtauksessa (28:16–20). Matteus kertoo kertomustaan menneessä aikamuodossa tai historiallisessa preesensissä. Hän tekee itsensä samanaikaiseksi Jeesuksen ja muiden hahmojen kanssa.⁶⁴

Psykologinen näkökulma viittaa tietoon, jonka Matteus tietää muiden hahmojen tietävän tai tuntevan. Kertomuksessa tällainen kaikkitietävyys kuuluu sekä Matteukselle että Jeesukselle. Matteus tietää Jeesuksen ihmettelevän sadanpäällikön uskoa (8:10) ja fariseusten lähestyvän Jeesusta vain laittaakseen hänet koetukselle. Jeesus puolestaan näkee halvaantunutta miestä tuovien miesten uskon (9:2). Matteuksen kertoma sisäpiiritieto Jeesuksesta kuvaa hänet toisia säälivänä. Tämän sisäpiiritiedon avulla lukijan on tarkoitus antaa toisille hahmoille hyväksyntä ja toisille ei.⁶⁵

3.2. Henkilöhahmot

Kertomuksissa henkilöhahmot voivat olla yksittäisiä ihmisiä tai ihmisten ryhmiä. Tehdäkseen heidät eläviksi sisäistekijä käyttää kertojaa, joka joko kertoo heistä, antaa hahmon esitellä itsensä tai antaa toisten hahmojen esitellä hänet. Matteuksen evankeliumissa on käytössä sekä kertominen että esittelemine. Hahmoja voi

62 Kingsbury 1988, 35.

63 Poikkeuksia: 14:3–12; 27:58.

64 Kingsbury 1988, 35–36.

65 Kingsbury 1988, 36–37.

erottaa ominaisuuksiensa perusteella. Kaikilla hahmoilla on jokin tai joitakin ominaisuuksia. Jotkut piirteistä kerrotaan suoraan, mutta toiset lukijan täytyy itse päätellä. Esimerkiksi sääli on kuvattu Jeesuksen ominaisuudeksi selkeästi (9:36), mutta lukijan täytyy itse päätellä Jeesuksen kuuliaisuus Jumalalle.⁶⁶

Erilaisten hahmojen havaitsemiseen on käytetty kolmea kategoriaa.⁶⁷ Niitä ovat *kokonaisvaltaiset hahmot*, *tasaiset hahmot* sekä *vakiohahmot*.⁶⁸ *Kokonaisvaltaisilla hahmoilla* on useita ominaisuuksia, jolloin käyttäytyminen ei ole aina ennustettavaa. Matteuksen kertomuksessa Jeesus sekä opetuslapset ovat tällaisia hahmoja. *Tasaisilla hahmoilla* on vain muutama ominaisuus, ja he ovat ennustettavia käytöksessään. Matteuksen kertomuksessa juutalainen väkijoukko sekä uskonnolliset johtajat ovat tällaisia. *Vakiohahmoilla* on vain yksi ominaisuus. Erilaiset sivuhahmot Matteuksen kertomuksessa ovat tällaisia, kuten spitaalinen nainen, jonka ominaisuus on usko (8:1–4). Matteuksen kertomuksessa on viisi pääryhmää: Väkijoukot, opetuslapset, uskonnolliset johtajat, parantumista etsivät sekä pakanat.⁶⁹ Kaksi viimeistä yhdistän tässä vaiheessa sivuhahmoiksi ja myöhemmin keskityn pakanoihin valittujen kohtien avulla.

3.2.1. Jeesus

Jeesus on Matteuksen evankeliumin päähenkilö ja samalla erottuva henkilöahmo. Hän on Jumalan auktoritatiivinen poika, eikä sisäislukijan oleteta kyseenalaistavan hänen näkökulmaansa.⁷⁰ Sisäistekijä käyttää Jeesusta myös kertojana⁷¹ ja asettaa hänet täydelliseen sopusointuun Jumalan näkökulman

66 Kingsbury 1988, 9–10. Hahmojen turhaa psykologisointia varten Chatman esittää, että ominaisuuksien täytyy olla sekä kertomuksesta että tarinan syntyvaiheen kulttuurista heijastuvia: Chatman 1978, 119–120, 124–126.

67 Erilaisia kategorioita ei Andersonin mielestä voi käyttää samoin, kuin moderneissa romaaneissa, vaikka ne ovatkin merkityksellisiä. Tähän on kolme syytä: a) Hahmojen yksilöimisen määrä, b) hahmojen sisäisen elämän paljastamisen määrä ja c) hahmojen merkitys kokonaisuudelle moderneissa romaaneissa. Evankeliumeissa on vähemmän yksityiskohtia ja juoni on niissä yhtä tärkeä, kuin hahmot: Anderson 1994, 82–83.

68 Kahdesta ensimmäisestä kategoriasta: Foster 1962, 73–89. Viimeisestä kategoriasta: Abrams 1999, 297–298. Kategorioiden käännökset omia.

69 Anderson 1994, 80. Minear pitää paranemista etsiviä ja pakanoita väkijoukkoihin kuuluvina: Minear 1974, 28–44. Kingsbury jaottelee Andersonin tapaan väkijoukkoihin ja ”mitättömiin”: Kingsbury 1976, 591–602.

70 Powell 2009, 60.

71 Matteus kertojana luovuttaa puheenvuoron Jeesus-kertojalle, jolloin kyseessä on ns. toisen tason kertoja. Käytännössä Matteus kertoo edelleen tarinaa, mutta lukijalle syntyy vaikutelma

kanssa, jolloin hän on kertomuksen maailmassa Jumalan suvereeni edustaja. Jeesuksen asenne muita hahmoja kohtaan määrittää myös sisäislukijan asennoitumisen heihin, ja hän vaikuttaa juoneen eniten.⁷² Jeesus tietää, että Jumala on hänen isänsä (11:25) ja että hän itse on Jumalan ainoa poika (11:27). Hän perustaa seurakunnan (16:18–19) ja on perustavan tärkeä sekä juutalaisille että pakanaille pelastuksen kannalta (25:31–46).

Matteus pitää Jeesusta Kristuksena, Daavidin poikana (1:1). Joosef, Jeesuksen isä, antaa hänelle nimen enkelin käskystä (1:21, 25), ja itämaan tietäjät pitävät häntä juutalaisten kuninkaana (2:2). Johannes Kastaja pitää häntä Messiaana (3:11–12; 11:2–3). Jumala pitää Jeesusta ainoana poikanaan (3:17; 17:5), ja demoneillakin on tieto siitä (8:29). Uskonnolliset johtajat eivät ole yhtä vakuuttuneita. Heidän mielestään Jeesuksella on sopimus Saatanan kanssa (8:34; 12:24). Juutalainen väkijoukko vaihtaa mielipidettään kertomuksen aikana. Ajoittain he pitävät mahdollisena, että Jeesus on Daavidin poika (12:23; 21:9), mutta toisaalta häntä pidetään Johannes Kastajan, Elia ja Jeremian kaltaisena profeettana (16:14; 21:11, 46). Opetuslapset pitävät häntä Messiaana, Jumalan poikana (14:33; 16:16), kuten myös roomalaiset sotilaat kertomuksen loppuosassa (27:54). Oikeastaan jokaisella kertomuksen hahmolla on mielipide Jeesuksen identiteetistä. Sisäislukijan arvio kunkin hahmon totuudellisuudesta värittyy sen mukaan, miten hahmo suhtautuu Jeesukseen.

Jeesus on kokonaisvaltainen hahmo ominaisuuksiltaan. Hänen tärkein ominaisuutensa on valta pelastaa kansa synneistään (1:21). Suhteessa Jumalaan Jeesus on täydellinen Jumalan poika, joka rakastaa isäänsä. Jeesus on rehellinen puheissaan, eikä hänen sanoistaan löydetä ristiriitoja erilaisissa kuulusteluissa ja testeissä. Jeesus lupaa olla opetuslapsiensa kanssa aina (28:20; 18:20), ja väkijoukkoja sekä muita sivuhahmoja kohtaan hän tuntee sääliä (9:36; 14:14; 15:32). Sivuhahmot lähestyvät Jeesusta usein parantuakseen, ja yleensä hän myös parantaa heidät (20:29–34). Sen sijaan uskonnollisia johtajia Jeesus pitää pahoina (12:34).

kertojan vaihtumisesta.
72 Kingsbury 1988, 11.

3.2.2. Opetuslapset

Opetuslapset voidaan kertomuksessa nähdä yksittäisenä hahmona, vaikka kyseessä on ryhmä. He ovat kokonaisvaltainen hahmo, kuten Jeesuskin. Heillä on useita ominaisuuksia, ja osa niistä on ristiriidassa. Juudaksen kavallusta lukuun ottamatta opetuslapset eivät vaikuta suuresti juonen kulkuun.⁷³ Sisäislukija joko samastuu tai ottaa etäisyyttä opetuslapsiin heidän ristiriitaisten ominaisuuksiensa takia, riippuen Matteuksen kerronnasta ja Jeesuksen asenteesta heitä kohtaan.⁷⁴

Evankeliumin toisen osan ensimmäisellä puoliskolla⁷⁵ Matteus toistaa opetuslasten kutsun ja heidän tehtävänsä Israelissa. Tässä osiossa monet ominaisuudet, kuten kuuliaisuus, luotettavuus ja palvelevuus näyttävät opetuslapset positiivisessa valossa. Heissä esiintyy kuitenkin myös ristiriitaisia ominaisuuksia, kuten asioiden väärä tärkeysjärjestys (8:21–22) ja vähäuskoisuus (8:23–27). Toisen osan jälkimmäisellä puoliskolla opetuslasten luonnehditaan olevan vastakkainasettelussa Israelin kanssa (11:25–27, joissa opetuslapset voidaan nähdä lapsenmielisinä) ja uskovan Jeesuksen olevan Kristus (16:16). He ovat kuitenkin edelleen vajavaisia ja säikkyvät (14:26), ovat vähäuskoisia (14:30–31) ja ovat hämmentyneitä Jeesuksen vertauksista (15:15–16). Matteuksen kertomuksen loppuosassa opetuslasten arvoja verrataan suoraan Jeesuksen arvoihin, mutta osa vanhoista ominaisuuksista säilyy. He ovat nyt kuuliaisia (21:2–7; 26:18–19), mutta edelleen vähäuskoisia (17:14–20; 21:18–22). Opetuslapset suhtautuvat loppua kohden jyrkästi Jeesuksen puheeseen kuolemastaan (16:21–22) ja heidän ajatuksensa ovat ihmisten ajatuksia, kun Jeesuksen ajatukset ovat Jumalan ajatuksia (16:23). Vaikka he haluavat seistä Jeesuksen rinnalla, he kuitenkin pettävät hänet (26:14–16, 69–75). Opetuslapsiin liittyvistä virheistä huolimatta Matteus ei kuvaa näitä epäonnistuneina, vaikka he Jeesuksen ylösnousemuksenkin jälkeen vielä epäilevät (28:17). Jeesus luottaa heihin lopulta ja lähettää heidät viemään tehtäväänsä eteenpäin kansojen keskelle (28:18–20).

⁷³ Monissa kohdissa he vaikuttavat kuitenkin yksittäisten tapahtumien kulkuun, esim. 16:18–20; 26:26–29.

⁷⁴ Kingsbury 1988, 13–14.

⁷⁵ Kingsbury jakaa kertomuksen toisen osan kahteen osaan. Ensimmäinen on 4:17–11:1 ja toinen 11:2–16:20. Käytän Kingsburyn jaottelua työssäni.

3.2.3. Uskonnolliset johtajat

Uskonnollisiin johtajiin kuuluu useampia ryhmittymiä, kuten fariseukset, saddukeukset, ylipapit, kansan vanhimmat ja lainopettajat. Nämä eivät ole homogeenisiä ryhmiä, mutta heillä on Matteuksen kertomuksessa yhteinen missio vastustaa Jeesusta. Tämän takia heitä voidaan kertomuksen maailmassa kohdella yhtenä ryhmänä ja hahmona. He kuuluvat *tasaisten hahmojen* kategoriaan, eli heillä on vain muutama ominaisuus ja he ovat ennustettavia käytöksessään. Juonen kannalta uskonnolliset johtajat ovat tärkeitä, sillä he vaikuttavat siihen Jeesuksen jälkeen eniten. Matteuksen asenne heitä kohtaan aiheuttaa sisäislukijan etäännyttämisen heistä. Sisäislukijan oletetaan huomaavan, että uskonnollisten johtajien teot ovat kertomuksessa verrattavissa pahalaisen tekoihin: He tuomitsevat syyttömät, pilkkaavat Pyhää Henkeä (12:31) ja laiminlyövät lain painavimmat asiat (23:23). Sisäislukija ei vedä johtopäätöksiä todellisista ryhmittymistä tarinan ulkopuolella, vaan hän paremminkin ymmärtää pahuuden luonteen kertomuksessa: Se on tekopyhää, hyvän teeskentelyä (23:27–28).⁷⁶

Uskonnollisilla johtajilla näyttäisi olevan monia ominaisuuksia, mutta ne kaikki juontuvat yhdestä pääominaisuudesta, joka on pahuus (3:7–10; 12:34; 23:33).⁷⁷ He vääristävät lain väittäessään toteuttavansa sen. He ovat vääriä opettajia ja hengellisesti sokeita (15:14). He eivät pääse Jumalan luo ja estävät samalla muidenkin pääsyn sinne (23:13). Pahinta heissä on, että he pitävät Jeesusta vääränä Messiaana ja haluavat tappaa hänet (26:3–4).

3.2.4. Väkijoukot

Lähinnä juutalaisista koostuvat väkijoukot kuuluvat *tasaisten hahmojen* kategoriaan, ja heidät voidaan luokitella yhdeksi hahmoksi, samoin kuin uskonnolliset johtajat. Heillä on vain muutama ominaisuus, ja ne pysyvät samoina aina Jeesuksen vangitsemiseen asti (26:47, 55). Siihen asti sisäislukija suhtautuu

⁷⁶ Powell 2009, 67–69.

⁷⁷ Tämä sopii hyvin Matteuksen kertomuksen maailmasta nousevaan dualismiin: Jumala on hyvä ja pahalainen paha. Vrt. jaetta 19:17 Jumalan hyvydestä jakeisiin 13:19, 38–39 Saatanan pahuudesta.

heihin positiivisesti. Jeesus säälii väkijoukkoa, ja väkijoukko ihmettelee Jeesuksen tekoja (9:8, 33; 15:31). Tästä huolimatta ihmisillä ei ole uskoa, vaikka he miettivätkin, olisiko Jeesus Daavidin poika (12:23). Väkijoukot pitävät Jeesusta profeettana, mutta se on Matteuksen kertomuksen maailmassa väärä tulkinta, sillä Jeesus on Jumalan poika. Jeesus ei puhu heistä pelkästään positiiviseen sävyyn vaan antaa kritiikkiä heidän epäilyistään (11:7–19; 13:10–13). Väkijoukot eivät siis ole kertomuksessa Jeesuksen vihamiehiä tai vastustajia, mutta eivät hänen opetuslapsiaankaan.

3.2.5. Sivuhahmot

Matteuksen kertomuksessa esiintyy myös *vakiohahmojen* kategoriaan sisältyviä sivuhahmoja. Heitä ei voida käsitellä yhtenä joukkona, koska sisäislukijan suhtautuminen heihin määräytyy kunkin sivuhahmon yhden ominaisuuden perusteella. Ajoittain näiden hahmojen tarkoituksena on luoda toisille hahmoille tilaisuuksia käyttää ominaisuuksiaan, kuten mykkä mies, joka luo väkijoukolle ja fariseuksille tilaisuuden käyttää omia ominaisuuksiaan (9:32–34). Osa sivuhahmoista sulautuu käytännössä puitteisiin, kuten Simon, jonka luona Jeesus on Betaniassa (26:6), eikä heille ole kuvattu ominaisuuksia. Monesti heidän tehtävänään on toimia vertailukohtina muille hahmoille. Tällaisia ovat muun muassa Kapernaumin sadanpäällikkö (8:5–13) ja kanaanilainen nainen (15:21–28), jotka toimivat vertailukohtina israelilaisille, sekä lapset, jotka toimivat vertailukohtina opetuslapsille (18:1–6; 19:13–15).

3.3. Tapahtumat

Tapahtumat tarkoittavat tapahtumien ketjua läpi tarinan, ja niihin sisältyy juoni. Luodakseen juonen tekijä asettaa tapahtumat tiettyyn ajalliseen ja kausaaliseen järjestykseen, jotta saisi lukijalta tietyn reaktion. Matteuksen kertomuksen juonelle on tärkeää konfliktien syy. Jeesus on Jumalan poika, jossa Jumalan lopullinen valta on esillä, mutta salattuna (3:17; 12:28). Konfliktit, joihin hän joutuu mukaan, tapahtuvat Saatanan, demonien, luonnonvoimien, sairauksien, siviiliauktoriteettien, pakanoiden ja ennen kaikkea Israelin uskonnollisten

johtajien kanssa. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että Matteuksen tarina kertoo konfliktista Israelin ja Jeesuksen välillä.⁷⁸

Jeesuksen pääasialliset vastustajat ovat uskonnolliset johtajat, ja heidän kohtaamisensa Jeesuksen kanssa ovat merkittäviä juonelle.⁷⁹ He ajattelevat ihmisten ajatuksia ja ovat tekopyhiä, vaikka kuvittelevat täyttävänsä lain (15:6–8). He vastustavat Jeesusta tarinassa alusta loppuun, mutta vastustuksen taso nousee loppua kohden. Alla olevasta kuvasta (kuva 4) voi nähdä, miten konflikti kehittyy kertomuksen edetessä. Taulukko on jaoteltu uskonnollisten johtajien aikeiden perusteella: Liittyykö konflikti Jeesuksen sanoihin tai tekoihin, liittyykö se Mooseksen lakiin, ja mitä syytöksistä seuraa.

Kuva 4. Jeesuksen ja uskonnollisten johtajien konfliktin kehittyminen Matteuksen kertomuksen eri vaiheissa. Jaottelu tehty Kingsburyn mallin mukaan.

Konfliktin laatu				
Evangeliumin osa	Osa 1 (1:1–4:16)	Jeesuksen ja uskonnollisten johtajien esittely.	Ei varsinaista konfliktia.	Esim. 2:3–6; 3:7.
	Osa 2a (4:17–11:1))	Jeesusta ei suoraan syytetä sanoista tai teoista.	Ei koske Mooseksen lakia.	Jeesuksen tappamista ei suunnitella.
	Osa 2b (11:2–16:20)	Liittyy Jeesuksen sanoihin ja tekoihin.	Koskee Mooseksen lakia.	Jeesuksen raivaamista tieltä suunnitellaan.
	Osa 3 (16:21–28:20)	Liittyy Jeesuksen tekoihin ja näkemyksiin.	Koskee lakia ja Jeesuksen valtuuksia, kysymykset painavia.	Jeesus halutaan ottaa kiinni.
				12:1–8, 9–13, 14, 24–37, 38–45; 15:1–11; 16:1–4. Luvut 21–22; 26:3–5.

Jeesuksen kärsimyskertomuksesta sisäislukija ymmärtää ratkaisun Jeesuksen ja uskonnollisten johtajien väliseen konfliktiin. Vaikka ironisesti molemmilla

⁷⁸ Kingsbury 1988, 3–4.

⁷⁹ Koska uskonnolliset johtajat yhdistetään Saatanaan, voidaan ajatella konfliktin olevan yhtä lailla Jumalan ja Saatanan välinen.

osapuolilla on tähtäimenä Jeesuksen kuolema, syyt ovat erilaiset: Jeesus menee ristille voittaakseen synnin vallan, ja uskonnolliset johtajat haluavat raivata hänet tieltä pois. Tämän takia Jumala ratkaisee konfliktin herättämällä Jeesuksen kuolleista ja antamalla hänelle kaiken vallan (28:18). Risti on se väline, jonka kautta Jumala toteuttaa jo kertomuksen alussa kerrotun tehtävän kansan pelastamisesta (1:21).

Matteuksen kertomuksessa konflikti esiintyy siis ennen kaikkea uskonnollisten johtajien kanssa, ja tämä kuljettaa juonta eteenpäin. Matteuksen kertomuksen ydin on Jeesuksen elämä sikiämisestä ylösnousemukseen, jolloin Jeesuksen konflikti pakanakansojen kanssa ei ole osa juonta.⁸⁰ Jeesus kyllä puhuu pakanakansojenkin pelastuksesta, mutta silloin hän asettaa itsensä jo korotetuksi Jumalan pojaksi (24:14; 28:18–20). Tämä konflikti kansojen ja Jeesuksen välillä ratkeaa vasta aikojen lopussa, kun jokainen tuomitaan (16:27).

Konflikti opetuslasten kanssa on upotettu juoneen. He ajattelevat ajoittain ihmisten ajatuksia, mutta ovat silti Jeesuksen ystäviä ja seuraajia. Jeesus pettyy heihin usein ja he eivät omaksu hänen näkökulmaansa. Jeesus antaa heidän vastuulleen tehtävän Israelin kansan parissa, ja he saavat vallan ajaa ulos sairauksia ja pahoja henkiä (10:1–15). Opetuslasten ja Jeesuksen välinen konflikti vahvistuu kärsimyskertomuksen lähestyessä, mutta ratkeaa siihen, että heidät valtuutetaan pakanakansojen parissa tehtävään lähetykseen (28:16–20).

3.4. Puitteet

Puitteet koostuvat paikasta, ajasta tai sosiaalisesta ympäristöstä, jossa hahmot toimivat.⁸¹ Ajoittain puitteet tekevät kertomuksessa vain teot mahdolliseksi, eikä niillä ole itsenäistä merkitystä. Jeesuksen ristiinnaulitsemisen jälkeen keskipäivän kuvataan muuttuvan pimeäksi kolmen tunnin ajaksi ja näin sisäistekijän voidaan tulkita tehostavan tapahtunutta onnettomuutta puitteilla (27:45). Matteuksen narratiivissa tietyt ajat ja paikat ovat tärkeitä. Esimerkiksi Jeesuksen sikiäminen,

⁸⁰ Kingsbury 1988, 8.

⁸¹ Chatman 1978, 138–145.

syntymä ja nimenanto merkitsevät profetian täyttymystä ja Jumalan tulemista ihmiseksi (1:22–23).⁸²

Tärkeitä paikkoja Matteuksen kertomuksessa ovat muun muassa Betlehem, jossa Messiaan oli määrä syntyä (2:4–6), ja Egypti, josta Jeesus löytää turvapaikan, kuten Israelin kansa VT:ssa (2:13–15). Narratiivissa Jeesuksen työn pääalue on Israel, jonka kansaa varten Jeesus on lähetetty maan päälle (15:24). Pakanakaupungit eivät varsinaisesti ole hänen tehtävänsä kohteina, mutta hänen käyntinsä ja toimintansa niissä enteilee kertomuksen lopussa lanseerattavaa lähetystyötä pakanoiden pariin (28:16–20). Jerusalemin on hylkäyksen ja kuoleman kaupunki Jeesukselle, ja siellä asuvat hänen vihollisensa.

3.5. Johtopäätökset

Matteuksen evankeliumin lukijalle syntyvä kuva evankeliumin kirjoittajasta on kertomuksen sisäistekijä. Hän ei ole historiallinen kirjoittaja, vaan tämän luoma kirjallinen tekijä. Hän käyttää kerronnassa kertojaa, joka on kaikkietävä ja jonka näkökulma on yhtenevä sisäistekijän kanssa. Kertoja on täysin luotettava, ja pääkertojaa kutsun Matteukseksi. Ajoittain Matteus ikään kuin luovuttaa kerronnan jollekin henkilöahmolle, jotka ovat niin sanottuja toisen tason kertojia. Kertoja on kaikkialla läsnä ja kertoo lukijalle sisäpiirin tietoa. Ajallisesti hän sijoittuu Jeesuksen kuoleman ja parausian väliseen aikaan. Kertomuksen sisäislukija on se mielikuva, joka lukijalle syntyy evankeliumin kuvitteellisesta vastaanottajasta. Hän on myös läsnä kaikkialla kertomuksen maailmassa näkymättömästi. Sisäislukija hyväksyy Matteuksen kertomuksessa Jumalan hallitsevan. Hänen paikkansa ajallisesti on yhtenevä kertojan ja sisäistekijän kanssa ylösnousemuksen ja parausian välimaastossa. Siksi hän ymmärtää kertomuksen alusta loppuun, vaikka siihen tulisikin lukijan mielestä yllättäviä käänteitä.

Matteuksen kertomuksessa Jumalan näkökulma on normatiivinen. Kaikkien

⁸² Kingsbury 1988, 28.

muiden hahmojen näkökulmien oikeellisuus arvioidaan suhteessa Jumalan näkökulmaan. Jeesus on Jumalan edustaja kertomuksessa, jolloin hän jakaa saman näkökulman.

Evankeliumissa on erilaisia henkilöhahmoja. Kaikilla on joitakin ominaisuuksia, yksi tai enemmän. Jeesus on evankeliumin päähahmo, joka toimii myös kertojana. Opetuslapset nähdään yksittäisenä hahmona, vaikka heitä onkin useampia. Uskonnolliset johtajat ja väkijoukot ovat samoin yksittäinen hahmo. Sivuhahmoilla on vain yksi ominaisuus, ja sisäislukijan suhtautuminen heihin määrittyy sen perusteella.

Juoni sisältyy kertomuksen tapahtumiin. Matteuksen evankeliumin juoni koostuu konfliktista Jeesuksen ja Israelin, ennen kaikkea uskonnollisten johtajien välillä. He vastustavat Jeesusta enenevissä määrin kertomuksen loppua kohden ja lopulta antavat hänet tuomittavaksi kuolemaan. Kertomuksen ydin on Jeesuksen elämä kokonaisuudessaan, ja konflikti pakanakansojen kanssa ei kuulu varsinaisesti juoneen. Jeesus on ajoittain konfliktissa myös opetuslastensa kanssa. Puitteena Matteuksen kertomuksessa on Israel, johon Jeesuksen elämän aikainen tehtävä pääosin rajoittuu.

4. Pakanat

Tässä luvussa siirryn edellisen luvun pohjalta tutkimaan tekstikonteksteja, joissa sana ἔθνος tai ἑθνικός esiintyy. Tarkoituksena ei ole rakentaa täydellistä narratiivista analyysia jokaisesta kohdasta, vaan selventää pakanoiden toimintaa narraatiossa ryhmänä, jota voidaan käsitellä yleensä yhtenä henkilöhahmona, ja sitä, miten he soveltuvat Jumalan näkökulmaan, jota Jeesus edustaa. Edellisessä luvussa rakensin kokonaiskuvan Matteuksen narraatiosta, jossa pakanoilla on oma roolinsa. Käytän tässä luvussa Kingsburyn jaottelua Matteuksen tarinaan sen konfliktien tasojen mukaan (kuva 4).

4.1. Osa 1 - jakeet 1:1–4:16

Ensimmäiseen osaan sana ἔθνος mahtuu vain kerran.⁸³ Kontekstissa alustetaan Jeesuksen aktiivisen toiminnan alkamista, joka alkaa jakeesta 17. Matteus kertoo tarinaa siihen jakeeseen asti ja lainaa sisäislukijalle tuttua kohtaa profeetta Jesajan kirjasta.⁸⁴ Vaikka Matteus lainaa Jesajan kirjan kohtaa, hän kertoo tarinaa kuitenkin itse. Sisäislukija on tietoinen VT:n lupauksista, ja kertoja antaa ymmärtää, että tiedossa ollut profetia tulee nyt näissä jakeissa julki Jeesuksen kautta. Matteus käyttää VT:n lainauksia fraseologisesta näkökulmasta vakuuttaakseen Jeesuksen työn jumalallista luonnetta: se mitä on aiemmin ennustettu, tulee nyt näiden tapahtumien myötä todeksi. Näin myös Jeesuksen näkökulmaa vahvistetaan yhtäpitäväksi Jumalan näkökulman kanssa, onhan profeetta Jesajan sana jumalallista alkuperää.

Jeesus vetäytyy Galileaan Johannes Kastajan vangitsemisen jälkeen ja asettuu Kapernaumiin, Sebulonin ja Naftalin heimojen alueelle. Sitten Matteus lainaa Jesajan sanoja. Matteus, joka käyttää tunnusomaisesti paljon lainauksia Jesajalta, ymmärtää Jesajan sanojen tulevan todeksi Jeesuksessa ja siksi hän rinnastaa Jeesuksen toiminnan näihin jakeisiin.⁸⁵ Samoin sisäislukija hyväksyy Jeesuksen täyttävän Jesajan profetian toiminnallaan:

γῆ Ζαβουλὸν καὶ γῆ Νεφθαλίμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, **Γαλιλαία τῶν ἔθνων**, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδεν μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. (Matt. 4:15–16)

Sebulonin maa ja Naftalin maa, Meren tie, Jordanin takainen maa ja muukalaisten Galilea – kansa, joka asui pimeydessä, näki suuren valon. Niille, jotka asuivat kuoleman varjon maassa, loisti suuri kirkkaus. (KR-92)

Sana ἔθνος voidaan tässä kontekstissa nähdä tarinan henkilöhahmona, vaikka se

⁸³ Matt. 4:15

⁸⁴ Jes. 8:23–9:1. Matteuksen käyttämä lainaus ei ole sanatarkka lainaus LXX:sta. Sanan γῆ (maa) hän vaihtaa sanan χώρα (alue) tilalle. Hän jättää mm. sanan θαλάσσης jälkeen pois sanat καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες καὶ (ja muut, jotka asuivat merenrannalla ja). Sanan ἔθνων jälkeen hän jättää pois sanat τὰ μέρη τῆς Ἰουδαίας (Juudean seutu). LXX:n Jesajan jakeet julistavat sanomaa koko Israelille. Matteus haluaa jättää jälkimmäiset sanat pois, koska hän painottaa profetian täyttymistä Jeesuksen toiminnan kautta, joka alkaa Galileasta: Hagner 1993, 73.

⁸⁵ Hagner 1993, 72–73.

käytännössä määrittää sana Galilea (Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν). Sanalla viitataan yhteen ryhmittymään eli pakanoihin, joita voidaan kokonaisuutena käsitellä yhtenä tarinan henkilöhahmona.

Mikä on pakanoiden merkitys tässä kohtaa narraatiota, ja onko sisäistekijän tarkoitus tuottaa sisäislukijalle tunne, että pakanat on nyt hyväksytty Jumalan suunnitelmiin ja Jeesuksen tehtävään? Näin päättelee Eduard Schweizer, jonka mielestä Jumala kääntyy tässä yllättävästi pakanoiden puoleen. Samanlainen malli oli hänen mukaansa jo evankeliumin alun sukupuussa, jonka lopussa mainitaan pakanataustaisia henkilöitä.⁸⁶ Schweizerin tulkinta aiheuttaisi kreikan kielellä kertomusta seuraavalle sisäislukijalle kuitenkin suuria ongelmia, joita selvitän alempana. Ulrich Luzin tulkinta eroaa tästä täysin. Hänen mukaansa on selvää, etteivät jakeet tarkoita Jeesuksen toimivan täysin tai osittain pakanoiden keskuudessa. Jeesus itse tekee kertomuksessa selväksi olevansa Israelin Messias ja toimivansa Israelin synagogissa sekä kieltää opetuslapsiaan menemästä julistamaan Israelin ulkopuolelle (10:5–6).⁸⁷ Useiden tutkijoiden mukaan lukija ei ymmärrä näistä jakeista, että Jeesuksen tehtäväalue olisi laajentunut pakanakansojen pariin, mutta yleisö voi hyvinkin ymmärtää nämä jakeet Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeisen ajan enteilynä.⁸⁸ Jeesus lähettää kertomuksen lopussa (28:16–20) opetuslapset kaikkien kansojen luo, ja tämä tapahtuu nimenomaan Galileassa. Luzin mukaan Matteus tuo esiin jo näissä profeettallisen näkökulman pakanoiden pelastumisesta myöhemmin kertomuksessa.⁸⁹ Jesajan konteksti viittaa Assyrian kuninkaan Tiglatpileserin hyökkäykseen, jossa hän valtasi muun muassa Galilean ja siirsi asukkaat Assyriaan. Sisäislukijan mielessä syntyy siksi vastakkainasettelu juutalaisten ja pakanoiden välille profetian kautta, sillä hän on tietoinen Jesajan kontekstista. Sisäislukijan suhtautuminen pakanoihin on negatiivinen, vaikka kertomuksen kokonaisuudessa tässäkin on sisäistekijän luoma profeettallinen viittaus pakanoiden tulevaan pelastukseen.

⁸⁶ Schweizer 1986, 37.

⁸⁷ Luz 2007, 158.

⁸⁸ Hagner 1993, 73–74; France 2007, 143; Luz 2007, 158.

⁸⁹ Luz 2007, 158.

Luzin tulkinta jakeista toimii kertomukseen hyvin. Heti mainittuaan pakanoiden Galilean⁹⁰ Matteus kertoo, että siellä asuville on loistava valo. Sisäislukija huomaa, että jakeessa 16 Matteus käyttää sanaa λαός, kansa. Matteuksella sana esiintyy 15 kertaa: välillä lainauksina VT:sta,⁹¹ välillä suoraan yhteydessä uskonnollisiin johtajiin⁹² ja toisinaan selkeästi yhdistettynä Israelin kansaan muun muassa synagogien yhteydessä.⁹³ Lopuissakin tekstikohdissa on narraation kannalta loogisinta, että sisäistekijä puhuu nimenomaan Israelin kansasta.⁹⁴ LXX:ssa λαός merkitsee yleensä samaa kuin heprean sana דָּוָה (kansa), jolla viitataan pääosin Israelin kansaan VT:ssa. VT:n ja Matteuksen yleisen käytön takia sisäislukija sisällyttää sanaan ainoastaan Israelin kansan Galilean alueella, vaikka asutus olisikin pakanapainotteista.

Galilean pakanoilla on kertomuksessa se tehtävä, että he saavat olla todistamassa Jeesuksen toiminnan alkua, valon loistamista alueelle, vaikka sisäislukijan mielikuva onkin negatiivinen pakanoita kohtaan. Tämä johtuu siitä lainauksesta, joka viittaa Assyrian pakanakuninkaan tekemään invaasioon. Jeesus julistaa juutalaisille pakanoiden keskuudessa Jumalan valtakuntaa. Matteus todennäköisesti sisällyttää tarinaan pakanat myös siksi, että kertomuksen lopun lähetyskäsky tapahtuu Galileassa, jossa Jeesus lähettää opetuslapset pakanakansojen pariin. Matteuksen kertomus aiheuttaa toisaalta sisäislukijalle negatiivisen kuvan pakanoista, mutta ruokkii myös toivoa pakanoiden tulevaisuudesta. Profetian täyttymisellä ja tulevaan pakanoiden pelastukseen viittaamisella on kertomuksessa pakanoiden kannalta olennaisen tärkeä rooli: sisäislukija tunnistaa Jeesuksen toiminnan rajat vain juutalaisten keskuudessa, mutta ymmärtää samalla pakanoiden kuuluvan Jeesuksen suunnitelmiin. Pakanat tulevat siis saamaan osansa evankeliumista, mutta Israel on Jeesuksen toiminnan kannalta keskiössä tämän ylösnousemukseen asti.

90 Pekahin ollessa Israelin kuninkaana, Assyrian kuningas Tiglatpileser hyökkäsi maahan ja valtasi mm. Galilean. Hän siirsi alueen asukkaat Assyriaan: 2. Kun. 15:29.

91 2:6; 4:16; 13:15; 15:8.

92 2:4; 21:23; 26:3, 47; 27:1.

93 1:21; 4:23; 9:35.

94 26:5; 27:25 sekä 27:64. Näissä kohdissa puhutaan väkijoukosta, joka seurasi Jeesusta. Kuten aiemmin on todettu, väkijoukko koostui pääosin juutalaisista.

4.2. Osa 2a - jakeet 4:17–11:1

Toisessa osassa alkaa Jeesuksen aktiivinen toiminta. Kingsburyn jaottelun mukaan Jeesus ja uskonnolliset johtajat on esitelty ensimmäisessä osassa ja nyt siirrytään konflikteihin erityisesti heidän välillään. Jeesuksen tappamista ei suunnitella vielä tässä vaiheessa kertomusta, eivätkä konfliktit keskity Mooseksen lakiin.

4.2.1. Vuorisaarna

Vuorisaarnassa (Matt. 5–7) kertoja Matteus antaa Jeesus-kertojalle äänen (jakeet 5:3–7:26). Käytännössä Matteus kertoo tarinaa edelleen, mutta käyttää Jeesusta niin sanottuna toisen tason kertojana, jolloin Matteuksen yleisö kuvittelee kertojan vaihtuneen. Jeesus on kertojana ja hahmona täysin luotettava ja hänen näkökulmansa on yhtenevä Jumalan näkökulman kanssa. Jeesus ei tässä puheessaan vielä ota yhteen fariseusten ja lainopettajien kanssa, mutta ottaa silti kantaa heidän lain noudattamiseensa. Jakeet 5:20–48 Matteus käyttää puhumalla hurskaudesta, joka on suurempaa kuin uskonnollisilla johtajilla. Luvusta 6 eteenpäin kertomus jatkuu varoituksilla vääränlaisesta hurskaudesta.⁹⁵ Vuorisaarnan alussa (5:1) mainitaan väkijoukot sekä opetuslapset, jotka ovat puheen yleisönä. Sisäislukija suhtautuu positiivisesti pääosin juutalaiseen väkijoukkoon, joka on ihmeissään Jeesuksen puhetaidosta: hän ei opeta kuten lainopettajat, vaan kuten se, jolla on valta (7:28–29).

Pakanat eivät toimi aktiivisesti Matteuksen tarinassa vuorisaarnan kontekstissa. He ovat osa Jeesus-kertojan puheen retoriikkaa muutamissa kohdissa, joissa Jeesus asettaa vastakkain erilaisia ihmisryhmiä. Heitä käsitellään juutalaisesta näkökulmasta kaikissa vuorisaarnan kohdissa, jolloin ne puhuttelevat pääosin juutalaista väkijoukkoa ja opetuslapsia.⁹⁶ Vuorisaarnan kohdat ovat tarinan kerronnassa hyvin samankaltaisia suhtautumisessa pakanoihin:

⁹⁵ France 2007, 232.

⁹⁶ Betz 1995, 364.

Καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἔθνηκοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; (Matt. 5:47)

Jos tervehditte vain ystäviänne, mitä erinomaista siinä on? Eivätkö pakanatkin tee niin? (KR-92)

Προσευχόμενοι δὲ μὴ βατταλογήσητε ὥσπερ οἱ ἔθνηκοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὃν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. (Matt 6:7–8)

Rukoillessanne älkää hokeko tyhjää niin kuin pakanat, jotka kuvittelevat tulevansa kuulluiksi, kun vain latelevat sanoja. Älkää ruvetko heidän kaltaisikseen. Teidän Isänne kyllä tietää mitä te tarvitsette, jo ennen kuin olette häneltä pyytäneetkään. (KR-92)

Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες· τί φάγωμεν; ἢ· τί πίνωμεν; ἢ· τί περιβαλώμεθα; πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήσετε τούτων ἀπάντων. (Matt 6:31–32)

Älkää siis murehtiko: 'Mitä me nyt syömme?' tai 'Mitä me juomme?' tai 'Mistä me saamme vaatteet?' Tätä kaikkea pakanat tavoittelevat. Teidän taivaallinen Isänne tietää kyllä, että te tarvitsette tätä. (KR-92)

”Pakanat” on vuorisaarnassa vakiohahmo ja henkilöhahmon tarkoitus on toimia vertailukohtana juutalaiselle yleisölle ja opetuslapsille, jotka kuuntelevat Jeesuksen puhetta. Samanlaisessa asemassa ovat publikaanit (5:46). Sisäislukijan suhtautuminen publikaaneihin Matteuksen kertomuksessa on kaksijakoinen: toisaalta he ovat syntisiä, joiden seuraa suurin osa hahmoista välttää, mutta toisaalta Jeesus osoittaa heitä kohtaan ajoittain hyväksyntää. Sisäislukija siis hyväksyy Jeesuksen näkökulman perusteella heidät silloin, kun Jeesuskin niin tekee.

Sisäislukija rinnastaa jakeissa 5:46–47 pakanat publikaaneihin Jeesuksen käyttämän vertailun takia. Molemmilta puuttuu jotain Jumalan vaatimaa, eivätkä he ole täydellisiä (5:48) tai taivaallisen Isän lapsia (5:45). Kertoja käyttää näitä kahta ryhmää luonnehtiakseen ihmisiä, jotka ovat Jeesuksen seuraajien ryhmän ulkopuolella. Matteuksen sisäistekijän näkökulmasta pakanat ja publikaanit edustavat niitä, jotka ovat moraalisesti heikkoja, mutta toisaalta he ovat vain esimerkkejä niistä, jotka ovat Jeesuksen ryhmän ulkopuolella. Käyttämällä juutalaiselle yleisölle tuttuja termejä niistä, jotka ovat moraalisesta asteikon alapäässä, Jeesus alleviivaa mainitsemiensa asioiden kuulumista normaaliin

ihmiselämään. Jeesuksen opetuslapsilta vaaditaan kuitenkin jotain erilaista ja suurempaa, josta on myös luvattu palkkio Jumalalta (5:12).⁹⁷ Yleisön voi olettaa vastaavan mielessään Jeesuksen kysymykseen, ettei veljien tervehtimisessä ja ystävien rakastamisessa ole mitään erikoisen suurta eettistä arvoa, vaikkei kertoja tätä paljasta.⁹⁸ Sisäislukijalle ei kerrota pakanoista asioita, joiden perusteella hän tuomitsisi heidät, mutta Jumalan vaatimus on paljon enemmän kuin pakanoiden toiminta. Pakanat ovat publikaanien kanssa esimerkkinä Jeesuksen vaatiman tason alittajista, mutta heitä ei käsitellä erityisen negatiivisesti.

Matteus ei yritä Jeesus-kertojan kautta ensimmäisessä tapauksessa (5:46–47) osoittaa pakanoiden ja publikaanien tekevän jotain huonommin kuin muut ryhmittymät, sillä pakanoiden toiminta ystäviään kohtaan on sinänsä oikein. Veljien (τοὺς ἀδελφοὺς) tervehtiminen ei poissulje vihollisten rakastamista, mutta Jeesus odottaa, ettei yleisö rakasta pelkästään (μόνον) veljiään.⁹⁹ Sisäislukija tuntee publikaanien ja pakanoiden ominaisuudet Matteuksen kertomuksessa, ja nämä toimivat hänelle näin Jeesus-kertojan käyttäminä vertailukohtina täydellisille Jumalan lapsille. Matteus odottaa, että hänen yleisönsä erottuu pakanoista ja publikaaneista tekemällä eettisesti kunnioitettavampia valintoja.¹⁰⁰ Vuorisaarnan tässä osiossa (5:21–5:48) Jeesus käyttää toistuvasti samaa kaavaa¹⁰¹, jolla hän osoittaa, miten laki tulisi täyttää. Sisäislukija ymmärtää, että aiemmin opittu ei riitä täyttämään Jumalan lakia, vaan näiden vastakkainasetteluiden kautta kertoja osoittaa, että siihen vaaditaan täydellisyyttä, johon pakanat tai edes fariseukset eivät pysty (5:20). Tässä kokonaisuudessa pakanat toimivat yhtenä osana vastakkainasetteluita – Matteuksen retorisena työvälineenä, jolla hän haluaa tehdä selväksi Jeesuksen näkökulman kontrastin suhteessa muihin.

Jakeissa 6:7–8 sisäislukijan suhtautuminen pakanoiden tekoihin on negatiivinen. He toimivat yhtenä Jumalan näkökulmasta poikkeavana ryhmänä, eikä heistä tule

⁹⁷ France 2007, 227; Hagner 1993, 135.

⁹⁸ Betz 1995, 319.

⁹⁹ Luz 2007, 288.

¹⁰⁰ Luukas käyttää pakanoiden ja publikaanien tilalla pelkästään termiä 'syntiset', οἱ ἁμαρτωλοὶ: Luuk: 6:32–35.

¹⁰¹ Jeesus aloittaa jokaisen ohjeen sanomalla Ἠκούσατε ὅτι ἐπρέθη (teille on opetettu) ja jatkaa kertomalla oman vaatimuksensa ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν (mutta minä sanon teille).

ottaa oppia. Heidän toiminnallaan ei saada palkkaa Jumalalta (6:2). Jeesus antaa neljä samantyylistä esimerkkiä siitä, miten Jumalan lapsen tulisi toimia. Kahdessa ensimmäisessä ja neljännessä käytetään sanaa ὑποκριτής, tekopyhä. Tekopyhät pitävät kovaa ääntä omista hyvistä teoistaan, jotta saisivat siitä kiitoksen. Jumala palkitsee teot, jotka ihminen tekee tavoittelematta ihmisten kiitosta (jakeet 2–4). Samoin tekopyhät rukoilevat näkyvillä paikoilla, jotta ihmiset huomaisivat heidän tekonsa. Jeesuksen mukaan oikea tapa rukoilla on salassa (jakeet 5–6). Matteus käyttää sanaa tekopyhä erityisesti luvussa 23, joissa hän yhdistää sen kuudesti uskonnollisiin johtajiin samantyyllisissä asioissa, mihin hän nyt ottaa kantaa. Sisäislukija rinnastaa tekopyhien teot näissä jakeissa niin pakanoihin kuin uskonnollisiin johtajiinkin.

Kolmannessa kohdassa kertoja käyttää vastakohtana Jumalan mielen mukaiselle toiminnalle pakanoiden toimintaa. He rukoilevat pitkään ja monisanaisesti kuvitellen näin tulewansa kuulluiksi. Jumala tietää rukoukset, ennen kuin niitä on sanottukaan, joten sisäislukija ymmärtää, etteivät sanat itsessään tee rukouksesta Jumalan mielen mukaista (jakeet 7–8). Neljännessä esimerkissä tekopyhät paastoavat synkkinä ja surkeina, jotta ihmiset huomaisivat heidän paastoavan (jakeet 16–18). Oikea tapa paastota on Jeesuksen mukaan niin, etteivät ihmiset näe sitä.

Matteus rinnastaa pakanat tekopyhiin uskonnollisuuden harjoittamisessa: he tekevät asioita vain miellyttääkseen ihmisiä ja omaatuntoaan, mutta eivät saa Jumalan palkintoa. Pakanoiden ominaisuus on tässä kohtaa tekopyhyys, mutta toisaalta myös epäusko, sillä he eivät usko Jumalan pitävän heistä huolta ilman monisanaista rukousta (jake 8). He kyllä kuvittelevat saavansa kiitoksen teoistaan, mutta eivät onnistu miellyttämään Jumalaa. Sisäislukija varmasti ymmärtää, ettei tyhjän hokeminen ole täydellinen ja objektiivinen kuvaus pakanoiden rukoustavoista, eikä Matteus kerronnassaan yritäkään olla objektiivinen.¹⁰² Hän karrikoi Jeesus-kertojan kautta pakanoiden tapoja kuvatakseen paremmin uskonnollisesti täydellistä juutalaista. Pakanoiden tavat ovat yhteensopimattomia juutalaisten tapojen kanssa, ja tällä retorisella keinolla Matteuksen Jeesus tekee

¹⁰² Betz 1995, 366–367.

rajanvetoa muihin näkökulmiin ja korostaa oman näkökulmansa erinomaisuutta. Painotus ei ole siinä, etteivät he ole juutalaisia, vaan siinä, että he ovat uskonnon ulkopuolisia. He eivät tiedä, mitä tarkoittaa Jumalan tunteminen taivaallisena isänä. Pakanat eivät luota Jumalan täyttävän heidän tarpeitaan, vaan ”ahdistelevat” monisanaisesti Jumalaa saadakseen tämän huomion. Huomio ei ole kuitenkaan pelkästään sanojen toistossa, sillä Jeesus rukoilee myös samaa rukousta useaan otteeseen (26:44). Kysymys ei ole edes rukouksen pituudesta ja monisanaisuudesta, sillä viettäähän Jeesus koko yön rukouksessa (14:23–25). Kertoja haluaa siis viestittää uskon asenteesta, jonka tulee sisältyä rukoukseen.¹⁰³ Jumala tietää ihmisen tarpeet jo ennen rukousta, jolloin näitä asioita ei tarvitse pyytää toistamalla tai pitkällä rukouksella. Oikeisiin asioihin kohdistuvat pitkät ja toistavat rukoukset eivät ole väärin, mutta pakanat eivät näin tee.

Jakeet 7–15 keskeyttävät Matteuksen kertomuksen, sillä kesken väärän hurskauden opetuksen kertoja-Jeesus alkaa opettaa rukouksesta. Tämä osio koostuu oikean ja väärän rukoustavan kontrastista (7–8), rukouksen rakenteesta (9–13) ja muodosta sekä annetun rukouksen selittämisestä (14–15). Matteus kokee rukouksen olevan köyhien auttamiseen ja paastoamiseen verrattuna niin tärkeä aihe, ettei sitä voi ohittaa lyhyesti.¹⁰⁴ Sisäislukijalle tämä on tärkeä osio, sillä kertoja korostaa oikean rukouksen opetusta. Kertoja siis pysäyttää yleisön kuuntelemaan tätä osiota hidastamalla kerrontaansa.

Kertoja-Jeesus käyttää kahdessa ensimmäisessä sekä neljännessä esimerkissä tekopyhiä vertailukohtana Jumalan mielen mukaiseen elämään, mutta monisanaisuuden kohdalla hän ottaa pakanat esiin.¹⁰⁵ Sanan ὑποκριτής vaihtuminen sanaan ἐθνικός tekee narraatioon pienen muutoksen. Miksi kertoja haluaa kesken samankaltaisten toistojen vaihtaa Jumalan mielen mukaisen henkilön vastaparin tekopyhästä pakanaan?

¹⁰³ France 2007, 240–241.

¹⁰⁴ France 2007, 233.

¹⁰⁵ Jotkut myöhemmät käsikirjoitukset tosin tukevat tässäkin kohtaa lukutapaa ὑποκριται.

6:2–4 → Köyhien oikea auttaminen → ὑποκριταὶ

6:5–6 → Missä tulee rukoilla → ὑποκριταὶ

6:7–8 → Rukouksen sanat → ἔθνικοί

6:16–18 → Oikea paastotapa → ὑποκριταὶ

Tarinan kannalta olisi loogisinta, että sanamuodot pysyisivät samana myös jakeissa 7–8. Onko kertomuksen todellinen tekijä tehnyt vaihdoksen miettimättä sen vaikutusta, vai onko kertojalla retorinen syy vaihtaa tekijää tässä kohtaa? Pakanoiden liittäminen tähän Jeesuksen kerronnan kannalta tärkeään kohtaan korostaa sisäislukijan negatiivista suhtautumista heihin: Kertoja olisi voinut käyttää tässäkin kohtaa tekopyhiä kontrastina hurskaisiin mutta valitsee pakanat. Tekopyhät viittaavat Matteuksella usein juutalaisiin uskonnollisiin johtajiin¹⁰⁶, jolloin he ovat kyllä Jeesuksen seuraajien ryhmän ulkopuolella, mutta tarkastelevat juutalaisuutta eri perspektiivistä kuin pakanat. Tyhjän hokeminen on kertojan mukaan paremmin yhdistettävissä pakanoihin kuin tekopyhiin uskonnollisiin johtajiin. Pakanat ovat epäuskoisia ja murehtivia (6:31–34), jolloin heidän täytyy puhua monisanaisesti, jotta he uskoisivat Jumalan kuulevan heitä. Uskonnolliset johtajat ovat ennemminkin ylimielisiä, joten pakanoiden rukoustavat näissä jakeissa soveltuvat paremmin esimerkiksi vääristä sanoista rukouksessa.

Vuorisaarnan viimeisissä pakanoita käsittelevissä jakeissa (6:31–34) kertoja Jeesus käyttää pakanoita jälleen vastakohtana Jumalan näkökulmalle. Pakanoiden ominaisuus tässä on vähäuskoisuus ja sen johdosta huolestuneisuus. Jumalan näkökulmasta heidän toimintaansa leimaa väärä huolestuneisuus: He käyttävät energiansa jokapäiväisen elämän tarpeita, kuten ruokaa ja vaatetusta tavoittellessaan, eivätkä luota Jumalaan, joka ruokkii taivaan linnut ja vaatettaa kedon kukat (jakeet 25–30).¹⁰⁷ Pakanat murehtivat huomisesta, eivätkä etsi Jumalan valtakuntaa.¹⁰⁸ Se on myös syy heidän itseään toistaville epäuskoisille

¹⁰⁶ Betz 1995, 357.

¹⁰⁷ Betz 1995, 480.

¹⁰⁸ Matteus käyttää sanaa μεριμνάω (huolehtia) seitsemän kertaa, joista kuusi jakeissa 6:25–34. Sana μεριμνά esiintyy kerran (13:22).

rukouksilleen, joita käsiteltiin edellä.¹⁰⁹

Pakanat ovat ainoa ryhmä tai hahmo, joka nostetaan kerronnassa esiin. Sisäislukija ei silti pidä pakanoita näiden jakeiden perusteella erityisen vähäuskoisina, mutta he ovat hyvä vertailukohta täydellisen luottamuksen omaaville ihmisille. He ovat ryhmä, joka toimii uskon ulkopuolella.¹¹⁰ Kertoja toimii jakeissa samoin kuin jakeissa 6:7–8; hän liioittelee ja yleistää pakanoiden toimintaa ja edustaa tarkoituksella subjektiivista näkökulmaa. Sisäislukija ymmärtää, että Matteuksen esittämät vaatimukset ovat retorinen keino kertoa oman näkökulman yliverlaisuudesta suhteessa vähäuskoisiin pakanoihin. Pakanat yhdistetään materialismiin, mutta kunnon kuulijan tulee etsiä Jumalan valtakuntaa. Sisäislukija ymmärtää sekä pakanoiden että juutalaisten tarvitsevan asioita, joita pakanat tavoittelevat. Silti kertojan mukaan vain pakanat uskovat, että heille riittää materialististen tarpeiden täyttäminen elämiseen. Oikein tekevä sen sijaan jättää Jumalan huoleksi näiden asioiden saamisen.

Vuorisaarnassa ”pakanat” hahmona toimii vastakkaisesti tai vajavaisesti suhteessa Jumalan tahtoon. Heillä on jokaisessa kolmessa kohdassa jokin ominaisuus, jota verrataan Jumalan mielen mukaiseen toimintaan. Kertoja ei keskity pakanoihin objektiivisesti hahmona, vaan heidän toimintaansa karrikoidaan ja tuodaan näin esille oman asian erinomaisuutta.

Matteus tuo esiin myös Jumalan lain noudattamisen vaikeutta ja vaatii yleisöltään täydellisyyttä. Siihen eivät pysty tekopyhät ja pakanat, joista kuulijan ei tule ottaa esimerkkiä, eivätkä edes fariseukset (5:20). Sisäislukija ymmärtää, ettei kertoja halua vuorisaarnassa halventaa pakanoita tai ottaa heiltä pois mahdollisuutta olla mukana Jumalan suunnitelmissa, vaan erottaa oman asiansa muista vähempiarvoisista. Jeesus-kertojan kuulijoille pakanat ovat hyvä esimerkki ulkopuolisista, joiden toimintaa karrikoidaan ja käytetään subjektiivisesti omiin tarkoituksiin. Sisäislukijan suhtautuminen pakanoihin vuorisaarnan kontekstissa on jokseenkin negatiivinen, sillä he eivät pysty omaksumaan Jumalan

¹⁰⁹ France 2007, 270.

¹¹⁰ Hagner 1993, 165.

näkökulmaa, jota Jeesus edustaa. Matteuksen kertomuksen kokonaisuudessa sisäislukija näkee kuitenkin pakanoiden roolin tärkeänä, sillä heillekin on luvattu paikka Jumalan valtakunnassa.

4.2.2. Opetuslasten lähettäminen

Jeesuksen toiminta Matteuksen narraatiossa jatkuu vuorisaarnan jälkeen ihmeiden ja ihmisten kutsumisen merkeissä. Uskonnolliset johtajat arvostelevat hänen tekemisiään, mutta suurempaa konfliktia ei vielä tapahdu. Matteus mainitsee luvussa 10 ensimmäistä kertaa kaksitoista opetuslasta erillisenä ryhmänä, joka on valittu Jeesuksen seuraajien joukosta. Jakeessa 10:2 kertoja käyttää ensimmäistä ja viimeistä kertaa opetuslapsista nimitystä ἀπόστολοι, apostolit. Sisäislukijalle tämä tarkoittaa näiden kahdentoista erityistä asemaa sanansaattajina.¹¹¹ Kertoja paljastaa sisäislukijalle myös Juudaksen pettävän Jeesuksen (10:4). Näin hän vahvistaa tässä kohtaa kaikkietävyyyttään ja luotettavuuttaan, koska sisäislukija huomaa tämän asian tulevan myöhemmin todeksi.

Matteus luovuttaa kerronnan Jeesukselle jakeessa 5. Jeesus lähettää kaksitoista opetuslastaan julistamaan samaa sanomaa, jota hän (4:17) ja Johannes Kastaja (3:2) ovat julistaneet kertomuksen alkupuolelta asti: Taivasten valtakunta on tullut lähelle.

Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγέλλας αὐτοῖς λέγων· εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. (Matt. 10:5–6)

Nämä kaksitoista Jeesus lähetti matkaan annettuaan heille ohjeet: ”Älkää menkö vierasheimosten keskuuteen älkääkään mihinkään Samarian kaupunkiin. Sen sijaan menkää Israelin kansan eksyneiden lampaiden luo. (KR-92)

Kertojan sanat saattavat vaikuttaa alkuun yllättäviltä. Vaikka vuorisaarnassa asennoituminen pakanoihin on osittain negatiivinen, löytyy evankeliumista muita tapahtumia, joissa pakanataustaiset henkilöahmot saavat Jeesuksen huomion. Jeesus suhtautuu esimerkiksi roomalaiseen sotilaaseen (8:5–13) positiivisesti ja parantaa tämän palvelijan, ja samankaltainen suhtautuminen on näkyvissä

¹¹¹ Edwards 1985, 33.

monessa muussakin tapahtumassa kertomuksen alusta loppuun. Miksi Jeesus nyt kieltää opetuslapsia menemästä pakanoiden pariin?

Richard Edwards tulkitsee Jeesuksen sanat odotettuina lukijalle: Kertomuksen alusta Matteus on kertonut, että Jeesuksella on juutalainen tausta ja Israel on hänen tehtävänsä keskipiste. Vaikka Jeesuksella on ollut positiivinen asenne joihinkin pakanoihin, vuorisaarna ja Jeesuksen toiminta luvuissa 8–9 on suunnattu pääosin juutalaiselle väkijoukolle, joka toimii tarinan kuulijana. Samoin opetuslapset, joista Matteus antaa tietoa, ovat juutalaisia, joten heidän tulee Edwardsin mukaan toimia juutalaisten keskellä.¹¹²

Sisäislukija ymmärtää Jeesuksen taustan ja sen, että hänen tehtävänsä on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kertomuksessa Israelin kansan keskuudessa. Jeesuksen käskyissä tuntuu kuitenkin olevan ristiriita tai vähintään epäloogisuutta, koska Matteuksen kertomuksen lopussa (28:18–20) Jeesus käskää opetuslapsia menemään kaikkien pakanakansojen pariin (πάντα τὰ ἔθνη) julistamaan evankeliumia. Miksi Matteus sisällyttää kaksi näin vastakkaisilta näyttävää käskyä samaan kertomukseen?

Richard France ehdottaa, että opetuslasten lähettäminen luvussa 10 on tarkoitettu vain Jeesuksen elinajalle ja myöhemmin Matteuksen kertomuksen lopussa tehtävä laajennettaisiin pakanoiden keskuuteen.¹¹³ Opetuslasten toiminta Matteuksen kerronnassa heijastelisi Jeesuksen omaa missiota vain Israelin kansan keskuudessa. Tällainen vaihdos partikularismista universalismiin on nähtävissä Matteuksen kertomuksessa. Kertoja tekee selvän eron Jeesuksen maanpäällisen ajan ja ylösnousemuksen jälkeisen ajan välille pelastushistoriallisesti. Partikularistinen näkökulma kertomuksessa Jeesuksen ylösnousemukseen asti lisää sisäislukijan luottamusta Jeesukseen: hänet on profeettojen suulla lähetetty

112 Edwards 1985, 34.

113 France 2007, 382; Samoin Luz. Tosin hän suosii ensisijaisesti tulkintaa, jonka mukaan tehtävä ei lähetyksäskynkään jälkeen *laajene* pakanoihin, vaan *peruuttaa* edellisen tehtävän Israelin parissa. Hän perustaa väitteensä ennen kaikkea siihen, että jae 21:43 puhuisi Israelin kansasta, joka hylätään: Luz 2001, 73–74. Oman tulkintani mukaan jakeen tarkoittama hylkääminen viittaa vain uskonnollisiin johtajiin, jolloin *kansat* viittaisivat kaikkiin, jotka tuottavat valtakunnan hedelmää (ks. kohta 4.3.3.).

Israelia varten ja hän on uskollinen tälle tehtävälle koko elinaikansa.¹¹⁴

Kertoja-Jeesuksen käyttämä ilmaisu εἰς ὁδὸν ἔθνων (pakanoiden tielle) tulee ymmärtää viittauksena maantieteelliseen alueeseen, jolla pakanat asuvat. Jeesus kieltää siis opetuslapsia menemästä pakanoiden asuttamille alueille, mutta täydellinen kieltö toimia yksittäisten pakanoiden kanssa ei välity kertomuksesta.¹¹⁵ Tämä sopii hyvin Jeesuksen omaan toimintaan: Hän toimii kertomuksen maailmassa ajoittain myös pakanoiden parissa, vaikka hänet onkin lähetetty Israelin kansaa varten (2:6; 15:24). Sisäislukija huomaa, että kertojan opetus on loogista: Jeesuksen oma toiminta on sopusoinnussa hänen opetuksensa kanssa.

Jeesus ei anna negatiivista kuvaa pakanoista. Hän ei perustele kieltoaan opetuslapsille, eivätkä opetuslapset kertomuksessa kysele syitä kieltoon. Heillä on todennäköisesti halu mennä pakanoiden pariin, koska Jeesus joutuu erikseen kieltämään. He ymmärtävät kiellon syyt, koska kertoja ei kerro heidän kyselevän aiheesta. Sisäislukijan oletetaan myös ymmärtävän syyt, koska tarina ei niitä enempää valaise. Sisäislukija siis ymmärtää tehtävän pakanoiden parissa alkavan vasta ylösnousemuksen jälkeen.

Seuraavat pakanoita käsittelevät jakeet auttavat sisäislukijaa ymmärtämään Matteuksen kertomuksen kokonaisuutta. Jakeet sisältyvät kertomuksessa samaan ohjeistukseen opetuslapsille, koska kertoja selkeästi jatkaa samalle yleisölle puhumista (10:16):

Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς· καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. (Matt. 10:17–18)

Pitäkää varanne, sillä ihmiset vievät teidät oikeuden eteen ja ruoskivat teitä synagogissaan. Maaherrojen ja kuninkaiden eteen teitä tullaan viemään minun takiani, todistukseksi heille ja kansoille. (KR-92)

Kingsburyn aiemmin mainitun tulkinnan mukaan sisäislukija sijoitetaan ajallisesti

114 Hagner 1993, 271.

115 France 2007, 381–382.

ylösnousemuksen ja parausian väliseen aikaan, jolloin vaihdos partikularismista universalismiin ei tule hänelle yllätyksenä, vaan se on looginen jatkumo. Matteus viittaa pakanaille todistamiseen jo jakeissa 10:17–18 ja nuo jakeet ovat kertomuksen maailmassa ajallisesti lähellä kieltoa mennä pakanoiden keskuuteen. Näin kertoja paljastaa jo tässä vaiheessa, että pakanoita ei suljeta lopullisesti evankeliumin ulkopuolelle, vaan sisäislukija ymmärtää Matteuksen sijoittavan pakanat toissijaseksi vain Jeesuksen aktiivisen toiminnan ajaksi. Näin profetian sana tulee todeksi (Matt. 1:20–23) Jeesuksessa, mutta myös pakanoiden kuuluminen Jumalan suunnitelmiin tunnustetaan.

Pakanakansat eivät ole kerronnassa aktiivisia toimijoita. He kuuluvat Jeesus-kertojan tulevasta ajasta kertovaan puheenvuoroon ja ovat hahmo, jolla ei ole lähtökohtaisesti uskoa Jeesuksen sanomaan. Toisaalta myös kansanjoukot ja hallitusmiehet on kuvattu kertomuksessa samaan tapaan. Matteuksen käyttämä sana τῶν ἀνθρώπων (ihmisten) viittaa selkeästi juutalaiseen kansanjoukkoon, jonka edustajat ruoskivat opetuslapsia synagogissaan. Maaherrat (ἡγεμόν) ja kuninkaat (βασιλεύς) on mainittu pakanoiden kanssa samassa yhteydessä. Ottamalla erikseen pakanakansat esiin Matteus haluaa korostaa kaikkien kääntyvän opetuslapsia vastaan Jeesuksen tähden. Toisaalta nostamalla esiin juutalaiset väkijoukot samassa yhteydessä Matteus kertoo sisäislukijalle, ettei tässä kohtaa tehdä eroa pakanoiden ja juutalaisten välillä. Kyse on vain niistä, jotka vastustavat Jumalan edustamaan näkökulmaa.

Kertoja puhuu yleisölleen selkeästi tulevasta ajasta. Juuri aikaisemmin opetuslapsia on kielletty menemästä pakanoiden keskuuteen, mutta toisaalta kertomuksen lopussa Jeesus käskää heitä menemään kaikkien pakanakansojen luo.¹¹⁶ Lisäksi sisäislukija näkee yhteyden myöhempään Jeesus-kertojan puheeseen, jossa hän puhuu lopun ajoista (24:9–14). Tästä johtuen sisäislukija ymmärtää kertojan puhuvan ajasta Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen jälkeen, jolloin myös pakanat on sisällytetty opetuslasten tehtävään.

¹¹⁶ Luz 2001, 89.

Kertomuksen sisäislukija huomaa pakanoiden kuuluvan alusta loppuun saman evankeliumin piiriin, kuin juutalaisetkin. Kertoja ei vaihda näkökulmaansa universalismiin yllättäen, vaan viittaa siihen pitkin tarinaansa. Jeesuksen tehtävä Israelin kansan parissa on toki hänen kuolemaansa asti vallalla, mutta Matteuksen ajatus on koko ajan universalismissa. Pakanat toimivat näissä opetuslasten lähettämiseen liittyvissä jakeissa toisaalta vahvistamassa Jeesuksen syntymästään asti saamaansa missiota Israelin keskuudessa, mutta myös tulevaisuudessa aukeavaa tehtävää pakanoiden parissa. Samalle he vahvistavat sisäislukijalle Jeesuksen luotettavuutta: hänestä annetut profetiat toteutuvat sekä Jeesuksen elämän että toiminnan kautta.

Pakanoilta ei kielletä opetuslasten lähettämistä koskevissa tekstikohdissa evankeliumia, mutta he eivät ole Matteuksen kertomuksessa sen ensisijaisia vastaanottajia Jeesuksen elinaikana. Opetuslasten ei tule mennä pakanoiden pariin, mutta kohtaamisia voi silti tapahtua, kuten Jeesuksella ja pakanoilla. Jeesuksen missio on rajoitettu Israeliin, ja se laajenee opetuslasten kohdallakin vasta myöhemmin ylösnousemuksen jälkeen pakankansojen keskuuteen, mutta pakanoilla on silti asemansa läpi Matteuksen kertomuksen. Pakanakansat asetetaan vastakkain Israelin kansan kanssa, mutta ei täydellisesti eikä lopullisesti.

4.3. Osa 2b - jakeet 11:2–16:20

Seuraavassa Matteuksen kertomuksen osiossa pakanakansoja käsitteleviä kohtia on kaksi. Molemmat löytyvät luvusta 12 ja samasta Jesajan kirjan lainauksesta. Tästä johtuen käsittelen kohdat yhdessä erottelematta niitä toisistaan.

Matteus sijoittaa lainauksen lähes välittömästi kahden sapattitarinan perään. Jeesus tekee opetuslasten kanssa sapattina asioita, joista uskonnolliset johtajat tulevat häntä syyttämään. Jeesus opettaa, että sapattina on lupa tehdä hyvää. Tässä osiossa uskonnolliset johtajat alkavat suunnitella Jeesuksen raivaamista tieltä (12:14). Matteus kertoo, että Jeesus saa tietää näistä suunnitelmista, minkä jälkeen hän poistuu alueelta ja väkijoukot seuraavat häntä. Jeesus parantaa Matteuksen

mukaan kaikki sairaat, mutta varoittaa heitä puhumasta hänestä julkisesti, jotta seuraava Jesajan profetia toteutuisi:¹¹⁷

ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἡρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ’ αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγᾷ, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος τὴν κρίσιν. καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν. (Matt. 12:18–21)

Katso: minun palvelijani, jonka olen valinnut, minun rakkaani, johon olen mieltynyt. Minä lasken henkeni hänen ylleen, ja hän julistaa kansoille oikeuden. Ei hän huuda eikä riitele, ei kuulla hänen ääntänsä kaduilla. Murtunutta ruokoa hän ei muserra, savuavaa lampunsydäntä hän ei sammuta. Hän on saattava oikeuden voittoon. Hänen nimeensä kansat panevat toivonsa. (KR-92)

Matteus kertoo tarinaa itse, eikä luovuta kerrontaa muille. Jakeissa 18–21 hän antaa kuvan, että Jumala puhuisi Jesajan kautta, mutta todellisuudessa Matteus jatkaa kerrontaa. Hän myös nopeuttaa kerrontaa jakeissa 15–17 niputtamalla monia parantumiskertomuksia yhteen lauseeseen. Kontekstin perusteella opetuslapset ovat edelleen Jeesuksen mukana ja nyt häntä seuraa myös juutalainen väkijoukko. He suhtautuvat positiivisesti Jeesukseen, ja Jeesus parantaa monia. Kyseinen lainaus on Matteuksen kertomuksen pisin, ja Matteus vahvistaa sen jumalallista alkuperää sanomalla Jumalan puhuneen Jesajan kautta. Hän sisällyttää lainauksen kertomukseen muistuttaakseen yleisölleen Jeesuksen tarinan kokonaisuudesta.¹¹⁸ Sisäislukijalle jakeet avautuvat jälleen Jeesuksessa toteutuvana profetiana, ja Matteus vahvistaa Jeesuksen Jumalallista näkökulmaa ja omaa luotettavuuttaan kertojana.

Suomennos puhuu kansoista, joista Matteus käyttää sanaa ἔθνος. Hän viittaa sanalla ainakin pääosin pakanakansoihin. Jesajan lainaus LXX:ssa puhuu myös pakanakansoista. Tutkimuksen kannalta ei ole ratkaisevaa, voisiko sanaan kuulua myös joitakin juutalaisia, jotka ovat Jeesuksen ryhmän ulkopuolella. Pakanat sisältyvät joka tapauksessa tähän sanaan, ja Matteus käyttää kerronnassaan sanaa ἔθνος yleensä ainoastaan pakanakansoista suhteessa Israeliin. Sisäislukija ymmärtää tämän ja sisällyttää pakanat sanaan näissä jakeissa.

117 Jes. 42:1–4: Matteuksen lainaus ei seuraa tarkasti LXX:aa tai masoreettista tekstiä.

118 Luz 2001, 192.

Matteus kuvaa Jeesusta Jumalan lapsena¹¹⁹ lainauksessa. Matteuksen kertomuksen kristologialle juuri tämä kohta on tärkeä, sillä lainaus julistaa Jeesuksen Jumalan valituksi ja rakastetuksi.¹²⁰ Jeesuksen näkökulma on siis yhtenevä Jumalan näkökulman kanssa, ja Jeesus on täysin luotettava kertoja ja henkilöahamo.

Jakeessa 18 kerrotaan, että palvelija julistaa pakanakansoille oikeuden (κρίσις). Sanalla voi olla sekä positiivinen että negatiivinen merkitys. Se voi merkitä rangaistusta tai tuomiota, mutta myös oikeutta ja oikeudenmukaisuutta.¹²¹ Hagnerin mukaan on selvää, että Matteus käyttää sanaa positiivisessa mielessä, joka heijastuu jakeen 21 positiivisesta kuvauksesta. Siinä Matteus lainaa Jesajalta vain loppuosan (vertaa Jes. 42:4), jossa puhutaan pakanakansoista. Matteus haluaa tällä vahvistaa sisäislukijalle tietoa siitä, että myös pakanoilla on Israelin kansan lisäksi toivo Jeesuksessa.¹²² Luz argumentoi sen sijaan negatiivisen merkityksen puolesta. Matteus käyttää muualla kertomuksessaan sanaa puhuessaan viimeisestä tuomiosta. Jakeet 20 ja 21 osoittavat, että Jumalan tuomiosta voi tulla kuitenkin pakanoille positiivinen. Luzin mukaan jakeen 18 loppu on odottamaton, sillä Jeesus ei ole julistanut pakanoille tähän mennessä Jumalan suotuisaa tuomiota, vaan on ollut aktiivinen vain Israelissa. Siksi jae ei kerro ajallisesti siitä ajasta, mihin se on kertomuksessa sijoitettu, vaan viittaa tulevaan. Siksi asia myös toistetaan jakeissa 20 ja 21.¹²³

Evankeliumin kokonaisuuden perusteella on todennäköistä, että Matteus käyttää sanaa κρίσις negatiivisessa merkityksessä. Tämä ei kuitenkaan aiheuta pakanoille Matteuksen mukaan huonoa: Jumalan tuomio tarkoittaa pakanoille toivoa. Jakeissa 20–21 Matteus osoittaa Jeesuksen kautta Jumalan tulevat ajatukset, jotka konkretisoituvat kertomuksessa ylösnousemuksen jälkeen lähetyskäskenä pakanoiden pariin.

119 Sanan voi kääntää myös palvelijana, mutta lapsi on yleisempi.

120 Hagner 1993, 336–338.

121 Liljeqvist 2001, 109.

122 Hagner 1993, 338.

123 Luz 2001, 194.

Mikä on pakanakansojen rooli näissä Jesajan jakeissa? Profetian mukaan siis Jeesus julistaa pakanoille tuomion, mutta se tuottaa pakanoille lopulta hyvää, ja he panevat toivonsa Jeesuksen nimeen. Yksittäisenä katkelmana lainaus ei toisi merkittävää lisäarvoa Matteuksen kertomuksen kokonaisuuteen, mutta pakanoiden aseman kokonaisuuteen se tuo lisää toivoa. Jälleen kerran sisäislukija ymmärtää kohdan heijastelevan Matteuksen kertomuksen muutosta kohti universalismia, joka saa täyttymyksensä kertomuksen lopussa (28:16–20). Jeesus tulee julistamaan myös pakanoille tuomion ja heilläkin on tulevaisuus Jumalan valtakunnassa.

4.4. Osa 3 - jakeet 16:21–28:20

Matteuksen kertomuksen kolmas ja viimeinen osa puhuu pakanoista selvästi enemmän kuin aikaisemmat osiot, ja Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeinen pakanamissio vahvistuu. Juoni tiivistyy loppua kohti, ja Jeesus ottaa entistä enemmän yhteen uskonnollisten johtajien kanssa. Samalla kuilu väkijoukon ja Jeesuksen välillä syvenee.

4.4.1. Seurakunnan järjestys

Ensimmäinen kohta, jossa Jeesus ottaa pakanat esiin, liittyy seurakunnan järjestykseen. Jeesus puhuu siitä, miten seurakunnan tulee toimia, jos joku veljistä tekee syntiä: häntä tulee ensin puhutella kahden kesken ja sen jälkeen yhden tai kahden muun kanssa. Jos syntiä tehnyt ei vielääkään tee parannusta, tulee hänestä ilmoittaa seurakunnalle:

Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελῶνης. (Matt. 18:17)

Ellei hän kuuntele heitäkään, ilmoita seurakunnalle. Jos hän ei tottele seurakuntaakaan, suhtaudu häneen kuin pakanaan tai publikaaniin. (KR-92)

Sisäistekijä käyttää jälleen Jeesusta toisen tason kertojana, jolloin todellinen kertoja on edelleen Matteus. Puheen yleisöä ei tarkalleen tiedetä, mutta ainakin opetuslapset ovat paikalla (18:1). Samoin muita ihmisiä täytyy olla lähistöllä, sillä

Jeesus kutsuu lapsen luvun alussa heidän luokseen käyttääkseen häntä esimerkkinä yhdessä tarinassa (18:2). Tämän jälkeen Jeesus jatkaa kerronnan mukaan ilman siirtymisiä opettaen opetuslapsiaan.

Matteus käyttää pakanoita ja publikaaneja hyvin samalla tapaa kuin vuorisaarnan kontekstissa. He edustavat ihmisiä, jotka ovat Jeesuksen ryhmän ulkopuolisia. Veljellä viitataan vastaavasti ryhmään kuuluvaan henkilöön.¹²⁴ Veljeen, joka ei tahdo tulla parannukseen, täytyy suhtautua kuten ryhmän ulkopuolisiin ihmisiin. Kertojan tarkoituksena ei ole vaihtaa Matteuksen kokonaiskertomuksen linjaa, jossa myös pakanoilla on tärkeä rooli Jumalan valtakunnassa.

Äkkiseltään ohjeistus tuntuisi puhuvan sen puolesta, että kertomuksen maailmassa Matteuksen yhteisö ei koostuisi pakanoista, vaan juutalaisista.¹²⁵ Tähän voisivat viitata jo vuorisaarnan vastakkainasettelut ja nyt pakanoista puhuminen seurakunnan järjestystä koskevissa jakeissa yhteisön ulkopuolisina henkilöinä, joista sisäislukijalle annetaan negatiivinen kuva. On kuitenkin todennäköistä, että pakanat ovat kertojan retorinen väline, jolla on tarkoitus vain kuvata yhteisön ulkopuolisia henkilöitä, eikä niinkään ei-juutalaisia. Ei-juutalaisen kristityn olisi mahdollista samastua Jeesuksen ohjeisiin, eikä sisäislukijaa voida pitää varmasti juutalaisena. Siksi pakanoita voidaan pitää Jeesus-kertojan yleisenä kielenkäyttönä niistä, jotka edustavat hänelle vastakkaista näkökulmaa, eikä niinkään vihjeinä sisäislukijan etnisestä taustasta.

Pakanat ovat näissä jakeissa retorisenä välineenä kuvaamassa seurakunnan ulkopuolisia ihmisiä, ja Matteus käyttää heistä yksikkömuotoa ἐθνικός. He eivät toimi jakeissa henkilöhahmona. Kertoja käyttää heitä negatiivisessa merkityksessä. Tällä hän ei kuitenkaan ota kantaa pakanoiden kuulumiseen Jumalan suunnitelmiin, sillä jakeiden tarkoituksena ei ole kertoa pakanoista. Jälleen kerran kertoja ylistää oman ryhmänsä erinomaisuutta verrattuna pakanoihin ja publikaaneihin, joihin suhtautuminen on jopa halventavaa ja heitä

¹²⁴ Malina & Rohrbaugh 2003, 94.

¹²⁵ Luz 2001, 449.

tulee karttaa.¹²⁶

Pakanoihin suhtautuminen on verrattavissa vuorisaarnaan, jossa pakanoita käytetään esimerkkeinä niistä, joista Jumalan näkökulman omaksuvan kuulijan ei tule ottaa oppia. Sisäistekijän todellinen asennoituminen pakanoihin ei kuitenkaan selviä näistä jakeista, joissa heitä käytetään negatiivisessa mielessä, sillä tarkoitus ei ole määrittää pakanoiden asemaa. He toimivat yleisölle retorisenä keinona yhteisön ulkopuolisesta vähempiarvoisesta tahosta, kuten publikaanitkin.

4.4.2. Matkalla Jerusalemiin

Matteuksen kertomus jatkuu Jeesuksen siirtymisellä kohti Jerusalemiä. Matkalla hän opettaa ja kertoo vertauksia opetuslapsille ja muulle väkijoukolle. Sitten hän ottaa kaksitoista opetuslastaan erilleen ja puhuu heille kuolemastaan:

ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται (Matt. 20:18–19)

Me menemme nyt Jerusalemiin, ja Ihmisen Poika annetaan ylipappien ja lainopettajien käsiin. He tuomitsevat hänet kuolemaan ja luovuttavat hänet pakanoille pilkattavaksi, ruoskittavaksi ja ristiinnaulittavaksi. Mutta kolmantena päivänä hän nousee kuolleista. (KR-92)

Jeesus toimii jälleen toisen tason kertojana. Hän puhuu lähestyvistä kuolemastaan kolmatta kertaa opetuslapsille¹²⁷. Kertomuksen kannalta on mielenkiintoista, että sisäistekijä ei kerro mitään opetuslasten reaktioista Jeesuksen sanoihin, vaikka kahdella aikaisemmalla kerralla heidän tuntemuksistaan kerrotaan. Kertoja on kiinnostunut ainoastaan Jeesuksesta.¹²⁸ Jeesuksen tarinassa ovat yleisinä opetuslapset ja henkilöhahmoina uskonnolliset johtajat sekä pakanat. Evankeliumin sisäistekijä ei luo jännitystä tulevaan, vaan kertoo tapahtumat sisäislukijalle, joka tietää ennestään kärsimyskertomuksesta. Kertomuksessa ei

¹²⁶ France 2007, 694.

¹²⁷ Aikaisemmin jakeissa 16:21 ja 17:22.

¹²⁸ Luz 2001, 539.

siis pääse jännitys nousemaan, jolloin sisäislukija keskittyy enemmän kerrontaan.

129

Kertoessaan aikaisemmin Jeesuksen kuolemasta ei Matteus ole sisällyttänyt tarinaan pakanoita. Kolmannella kerralla he tulevat mukaan kertomukseen. Jeesus kyllä tuomitaan edelleen juutalaisten uskonnollisten johtajien toimesta, mutta sen jälkeen luovutetaan pakanoille. Matteus viittaa tällä lukuun 27, jossa Pilatus luovuttaa Jeesuksen ruoskittavaksi ja ristiinnaulittavaksi, ja roomalaiset sotilaat pilkkaavat Jeesusta.¹³⁰ Matteus ei kuitenkaan syyllistä ensisijaisesti pakanoita Jeesuksen kuolemasta, vaan uskonnolliset johtajat tuomitsevat Jeesuksen kuolemaan.

Oikeastaan ensimmäistä kertaa ἔθνος toimii kertomuksessa, eikä ole pelkästään osa puitteita tai vastakkainasettelua. Matteus viittaa selkeästi tarinassaan kärsimysnäytelmään ja roomalaisiin hallitusmiehiin sekä sotilaisiin, vaikka asiat tapahtuvatkin hieman eri järjestyksessä, kuin miten Jeesus kertoo ne opetuslapsille. Pilatus ruoskittaa Jeesuksen (27:26), minkä jälkeen sotilaat pilkkaavat häntä eri tavoin (27:27–31). Tämän jälkeen sotilaat vievät Jeesuksen Golgatalle, ja ristiinnaulitsevat hänet (27:32–44). Toisaalta myös juutalaiset väkijoukot ja uskonnolliset johtajat pilkkaavat Jeesusta (esimerkiksi 26:67–68 ja 27:39–44) ja lopulta tuomitsemisen tekee pakana, Pilatus, vaikka hän Matteuksen mukaan peseekin kätensä ja julistaa olevansa syytön Jeesuksen kuolemaan. Silti hän lopulta luovuttaa Jeesuksen sotilaille ristiinnaulittavaksi (27:26). Matteus kuitenkin säästää kerronnassaan pakanoita, sillä uskonnolliset johtajat sekä juutalainen väkijoukko saavat pahimman tuomion. Kertoja viittaa pakanoilla Pilatukseen, jolloin pakanoita käsitellään johtajansa kautta.¹³¹

Matteus on kaikkietävä kertoja ja näkee ennalta Jeesuksen kärsimyksen. Samoin sisäislukija on tietoinen tulevasta kärsimyksestä, eikä se tule hänelle yllätyksenä.

129 Luz 2001, 540.

130 Matteus käyttää ristiinnaulitsemiseen viittaavaa termistöä jo aiemmin (10:38; 16:24), joten se ei yllätä lukijaa: France 2007.

131 Davies & Allison 1997, 81.

Matteus käsittelee pakanoita yllättävän pehmeästi ja tässä tulee esiin kertomuksen suurin konflikti, joka tapahtuu uskonnollisten johtajien ja Jeesuksen välillä. Uskonnolliset johtajat ovat ne, jotka haluavat ottaa Jeesuksen hengen. Pakanat ovat vain vakiohahmona kertomuksessa, eikä heidän konfliktinsa Jeesuksen kanssa kuulu varsinaisesti juoneen. Pakanat pilkkaavat Jeesusta ja ristiinnaulitsevat hänet, joten sisäislukijan mielikuva heistä on negatiivinen, mutta kertoja keskittää päähuomion Israeliin, joka kääntyy Jeesusta vastaan. Pakanat toimivat välineenä uskonnollisten johtajien aiheuttamaan vääryyteen. Kertomuksessa alkaa syntyä yhä syvempi kuilu Israelin kansan ja Jeesuksen seuraajien välille. Pakanakansat, joista Jeesus puhuu aikaisemmin negatiivisissa yhteyksissä suhteessa juutalaisiin, ovat pienempi paha sisäislukijalle.

Matteus kertoo, että jonkin ajan kuluttua edellisestä kohtauksesta Jeesus kohtaa Sebedeuksen poikien¹³² äidin, joka pyytää, että hänen poikansa saisivat istua Jumalan valtakunnassa Jeesuksen oikealla ja vasemmalla puolella. Jeesus toteaa, ettei hän määrää sitä, kuka istuu hänen vierellään, vaan Isä. Muut opetuslapset suuttuvat veljeksille, kun kuulevat tästä, jolloin Jeesus sanoo heille näin:

ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν· οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες **τῶν ἐθνῶν** κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. (Matt. 20:25)

Mutta Jeesus kutsui heidät luokseen ja sanoi: ”Te tiedätte, että hallitsijat ovat kansojensa herroja ja maan mahtavat pitävät kansoja valtansa alla.” (KR-92)

Tämän jälkeen Jeesus toteaa, ettei opetuslasten kesken saa olla näin, vaan joka tahtoo tulla suureksi, olkoon toisten palvelija. Samoin joka tahtoo tulla ensimmäiseksi, olkoon toisten orja. Jeesus lopettaa sanoen, ettei Ihmisen Poikakaan tullut palveltavaksi, vaan palvelemaan ja antamaan henkensä kaikkien puolesta.

Matteus kertoo tarinaa vuorotellen Jeesuksen kanssa. Opetuslapset tulevat kateellisiksi Sebedeuksen poikien äidin yrityksestä saada Jaakobille ja Johannekselle erityisasema, ja he suuttuvat heille. Opetuslasten ajatukset ja näkökulma eivät siis ole yhteneviä Jeesuksen ajatusten ja näkökulman kanssa, ja opetuslapset etsivät ajoittain omaa etuaan. Tämän jälkeen kertojana toimii Jeesus,

132 Tässä viitataan Jaakobiin ja Johannekseen, jotka ovat Jeesuksen opetuslapsia (10:2–4).

joka on äänessä kohtauksen loppuun asti jakeeseen 28. Hän puhuu pakanakansojen hallitsijoista (ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν), jotka pitävät kansojaan valtansa alla. KR-92 kääntää sanan kansoiksi, mutta koska edellä (jae 19) on puhuttu selvästi pakanakansoista ja Matteus käyttää sanaa ἔθνος pääosin pakanakansoista, sisäislukijan on helppo tulkita tässäkin puhuttavan nimenomaan pakanakansoista verrattaessa Israeliin.¹³³ Pakanat toimivat tässä vastakkaisesti Jeesuksen ryhmän oikeisiin toimintatapoihin nähden: Heidän hallitsijoitaan rinnastetaan negatiivisiin hallitsijoihin, jotka kohtelevat kansaansa väärin.

Jeesus rinnastaa opetuslasten toiminnan pakanakansojen hallitsijoiden toimintaan. Heidän arvonsa heijastelevat näiden väärin hallitsijoiden arvoja eivätkä Jumalan valtakunnan arvoja. Maailmassa pakanat etsivät valtaa ja nauttivat sen käytöstä. Jumalan valtakunnassa suuruus on täysin erilaista, kuten Matteus on edellä kertonut (18:1–4).¹³⁴ Sisäislukijan saama kuva pakanakansojen hallitsijoista on täysin negatiivinen: he toimivat vastakkaisesti Jumalan valtakunnan hallitsijoihin nähden. Kertojan käyttämä retoriikka on tyypillistä Matteuksen Jeesukselle. Hän rinnastaa usein juuri vähiten arvostetut eniten arvostettuihin ja luo näin kahden ryhmän välille vahvan kontrastin.¹³⁵ Näin omat arvot ja ajatukset saavat selkeän oikeutuksen ja aseman.

Miksi kertoja vertaa juuri pakanoita Jeesuksen ryhmän toimintaan? Jälleen kerran Matteus karrikoi pakanoiden toimintaa. Sisäislukija ei oleta, että kaikki pakanakansojen hallitsijat ovat tyranneja, jotka eivät tunne sääliä kansaansa kohtaan. Pakanat ovat kertojan retorinen keino kuvata Jumalan mielen vastaista toimintaa. Sisäislukija ymmärtää, mikä on maallisen ja taivaallisen hallinnan ero, ja tässä opetuksessa pakanat toimivat maallisen vallan esimerkkeinä. Sisäistekijä tietää, että pakanat herättävät sisäislukijassa tiettyjä mielikuvia, jotka sopivat tällaisiin väärän toiminnan esimerkkeihin. Pakanahallitsijat ovat sisäislukijan mielessä vähiten arvostettuja hallitsijoita, ja Jumalan valtakunnan hallitsija on arvostetuin.

¹³³ Luz 2001, 544.

¹³⁴ Hagner 1995, 581. Samoin: France 2007, 755.

¹³⁵ Malina & Rohrbaugh 2003, 103.

Kertojan käyttämä kontrasti pakanakansojen hallitsijoiden ja Jumalan valtakunnan välillä ei kerro sinänsä sisäislukijalle pakanoiden asemasta negatiivisesti. On kuitenkin selvää, että sisäislukijan mielikuva pakanahallitsijoista ja heidän toiminnastaan on negatiivinen, koska kertoja valitsee Matteukselle tyypillisesti parhaan ja huonoimman ryhmän vastakkain. Pakanoiden pelastukseen ja asemaan Jumalan valtakunnassa Matteuksen kertomuksessa jakeilla ei ole vaikutusta. Pakanakat toimivat Jumalan näkökulmasta väärin toisiaan kohtaan, jolloin heidän näkökulmansa on sisäislukijan omaksuman näkökulman vastainen.

4.4.3. Toiminta Jerusalemissa

Matteuksen kertomus jatkuu Jeesuksen saapumisella Jerusalemiin. Hän ratsastaa Jerusalemiin väkijoukon seuratessa (21:1–10), puhdistaa temppelin kaupantekijöistä (12–17), kiroaa viikunapuun (18–22), kohtaa uskonnollisten johtajien kysymyksiä (23–27), puhuu vertauksen kahdesta pojasta (28–32) ja viinitarhan vuokraajista (33–45). Viimeinen näistä kertoo isännästä, joka istutti viinitarhan ja vuokrasi sen, minkä jälkeen hän muutti pois maasta. Korjuuajan tultua hän lähetti ensin palvelijoitaan kahteen kertaan perimään isännälle kuuluvan sadon. Viljelijät kuitenkin pieksivät ja tappoivat palvelijoita. Viimein isäntä lähetti oman poikansa, koska uskoi, ettei tätä uskallettaisi tappaa. Viljelijät kuitenkin tappoivat perillisen (pojan) perinnön toivossa. Lopulta Jeesus kysyy yleisönä olevilta uskonnollisilta johtajilta, mitä isäntä heidän mielestään tekee palattuaan. Uskonnolliset johtajat vastaavat isännän antavan pahan lopun viljelijöille ja vuokraavan tarhan toisille, paremmille viljelijöille. Tämän jälkeen kertoja-Jeesus lainaa psalmeista (Ps. 118:22–23) kohtaa:

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς·

λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνη ποιῶντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν. (Matt. 21:42–44)

Jeesus sanoi heille: ”Ettekö ole koskaan kirjoituksista lukeneet:

Kivi, jonka rakentajat hylkäsivät, on nyt kulmakivi. Herralta se on tullut, ja se on ihmeellinen meidän silmissämme.

Tämän takia minä sanon teille, että Jumalan valtakunta otetaan teiltä pois ja annetaan kansalle, joka tekee sen hedelmiä. Joka tähän kiveen kaatuu, se ruhjoutuu, ja jonka päälle tämä kivi kaatuu, sen se murskaa.”

Matteus kertoo vielä, että uskonnolliset johtajat ymmärtävät vertauksen jälkeen Jeesuksen puhuvan heistä ja he olisivat halunneet ottaa hänet kiinni, mutta pelkäsivät kansaa.

Kertoja puhuu vertauksin yleisölleen, uskonnollisille johtajille. Edeltävässä vertauksessa Jeesus puhuu samalle yleisölle Jumalan valtakuntaan pääsystä, ja sekin vertaus sisältää viinitarhan tapahtumapaikkana. Hän toteaa, että portot ja publikaanit menevät Jumalan valtakuntaan ennen uskonnollisia johtajia. Yleisö on varmasti provosoitunut jo tästä vertauksesta, jolloin kertoja jatkaa samasta aiheesta. On selvää, että Jeesus-kertojan vertaus kohdistuu nimenomaan yleisöön, ja Matteus paljastaakin sen lukemalla heidän ajatuksensa (21:45). Sisäistekijä viittaa viinitarhan vuokraviljelijöillä uskonnollisiin johtajiin, jotka ovat kertomuksessa jatkuvasti konfliktissa Jeesuksen kanssa. Sisäislukija huomaa vertauksessa jälleen viittauksen siihen, että uskonnolliset johtajat tappavat Jeesuksen myöhemmin kertomuksessa (jakeet 37–39).

Perinteinen tutkimus on usein tulkinnut jakeen 43 perusteella vertauksen niin, että vertaus on symbolinen ja historiallinen tarina Israelista, jonka johtajat ovat hylänneet Jumalan profeetat (Jer. 7:25–27) ja jotka nyt ovat hylkäämässä Jeesuksen ja tappamassa hänet. Tämä tulkinta on noussut Jesajan kirjasta (Jes. 5:1–7), jonka allegoria on samantyylistä, kuin viinitarhavertauksessa.¹³⁶ VT:ssa kansan johtajien virheet Jumalan edessä heijastuivat yleensä koko kansaan, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

Tutkimuksen kannalta tärkeintä on sanan ἔθνος määrittelemisen, käyttö ja toiminta näissä jakeissa. Kertoja sanoo suoraan, että Jumalan valtakunta otetaan

¹³⁶ France 2007, 809–810.

pois *teiltä* ja annetaan kansalle (ἔθνος), joka tekee sen hedelmää. Onko sisäistekijän tarkoitus sanoa, että valtakunta otetaan pois Israelin kansalta ja annetaan pakanakansoille? Matteus viittaa sanalla ὁφ' ὑμῶν (*teiltä*) selkeästi vain uskonnollisiin johtajiin, jotka ovat yleisönä ja juuri vastanneet Jeesuksen kysymykseen (jakeet 40–41) ja jotka tuomitsevat Jeesuksen kuolemaan. Uskonnolliset johtajat eivät edusta Matteuksen kertomuksessa koko Israelia, ja vaikka Jeesus on heidän kanssaan jatkuvassa konfliktissa, ei hän kohtelee samalla tapaa opetuslapsiaan tai väkijoukkoa.

Jumalan valtakunta otetaan siis pois uskonnollisilta johtajilta, mutta kenelle se annetaan? Sanan ἔθνος kääntäminen ja sisältö ei ole täysin ongelmaton tässä yhteydessä. Matteus voisi käyttää ilmaisua τοῖς ἔθνεσιν (*pakanoille*), jos hän viittaisi ainoastaan pakanoihin. Vaikka hän käyttää kertomuksessaan sanaa ἔθνος pääosin vain pakanakansoista, olisi kertomuksen kannalta ongelmallista, miten uskonnollisten johtajien hylkääminen vaikuttaisi koko Israeliin. Kansa, jolle valtakunta annetaan, ei myöskään todennäköisesti viittaa pelkkiin juutalaisiin, koska silloin kertoja käyttäisi sanaa λαός (*kansa*). Kansaa määrittää tarinassa lause *joka tekee sen (valtakunnan) hedelmiä*. Onkin todennäköistä, että kertoja ei viittaa kansalla vain pakanoihin tai juutalaisiin, vaan niihin, jotka tekevät Jumalan tahdon.¹³⁷ Kertoja ei halua määritellä valtakunnan perijöitä kansalaisuuden perusteella, vaan Jumalan tahdon toteuttamisen perusteella. Sisäislukijalle tämä tarkoittaa jonkinlaista käännettä tarinassa. Pakanoiden tulevasta pelastuksesta on kerrottu aiemminkin, mutta nyt juutalaisten ja pakanoiden välinen vastakkainasettelu tuntuu loppuvan. Tärkeää ei ole ihmisen syntyperä, vaan uskollisuus Jumalalle. Sisäislukijalle selviää myös, ettei Israelin kansaa suljeta kertomuksessa sivuun, ja tällä on merkitys myös lopun lähetyskäskyä ajatellen: Israelia ei ole sivuutettu, mutta pakanat kuuluvat nyt samaan joukkoon.

Sisäistekijä käyttää sanaa ἔθνος todennäköisesti sekä pakanoista että osasta juutalaisia, mutta tutkimuksen kannalta on tärkeää tietää, että pakanat sisältyvät tähän sanaan. Pakanoihin suhtaudutaan kertomuksen alkuun nähden positiivisesti: Uskonnolliset johtajat tuodaan tässä tarinassa esiin negatiivisessa sävyssä, mutta

137 Luz 2005, 42–43; asiasta myös France 2007, 816–817.

pakanoiden asema on vähintäänkin toiveikas. Jumalan valtakunta kuuluu heillekin, kunhan he tekevät hedelmää. Sisäislukijalle tämä merkitsee loogista jatkumoa kohti kertomuksen lopun lähetyskäskyä, johon sisäistekijä häntä valmistelee pitkin tarinaa. Pakanoihin ei automaattisesti suhtauduta enää negatiivisesti, sillä konflikti uskonnollisten johtajien ja Jeesuksen välillä syvenee, jolloin kertojan huomio keskittyy lähinnä sen kuvaamiseen. Pakanoita on aiemmin kertomuksessa käytetty väärin toimivana vastaparina Jumalan näkökulman toteuttajille, mutta loppua kohden Matteus keskittyy enemmän siihen, miten he kuuluvat Jumalan suunnitelmiin.

4.4.4. Tämän maailman loppu

Matteus jatkaa kertomustaan vertauksilla ja Jeesuksen keskusteluilla uskonnollisten johtajien kanssa, jotka yhä syventävät konfliktia heidän välillään. Kertomus lähestyy huipentumaansa ja Jeesus puhuu opetuslapsilleen maailman lopun merkeistä. Hän puhuu eksytyksistä, vääristä Kristuksista sekä sodista, mutta toteaa, ettei loppu ole vielä silloin käsillä. Tämän jälkeen alkavat tutkimuksen kannalta mielenkiintoiset jakeet. Jeesus puhuu pakanakansoista, jotka nousevat toisiaan vastaan ja pakanakansoista, jotka vihaavat opetuslapsia Jeesuksen tähden. Lopulta hän toteaa, että evankeliumi julistetaan kaikille pakanakansoille todistukseksi ja sitten tulee loppu.

Ensimmäinen pakanakansoja käsittelevä kohta puhuu pakanakansojen noususta toisiaan vastaan:

ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· (Matt. 24:7)

Kansa nousee kansaa vastaan ja valtakunta valtakuntaa vastaan, ja joka puolella on nälänhätää ja maanjäristyksiä. (KR-92)

Tapahtumapaikkana on Öljymäki ja Jeesuksen yleisönä opetuslapset. Matteus korostaa, ettei paikalla ollut muita. Opetuslapset kysyvät Jeesukselta, milloin hän tulee ja milloin maailma loppuu (3–4). Tämän jälkeen Jeesus vastaa heille, vaikka ei kysytyssä järjestyksessä. Hän puhuu ensin ennen loppua tapahtuvista merkeistä ja ahdingosta. Jakeesta 29 eteenpäin hän vastaa opetuslasten ensimmäiseen

kysymykseen hänen paluustaan. Tarkkaa vastausta Jeesus ei anna kumpaakaan kysymykseen (24:14, 36, 42, 44). Opetuslapsilla on erityisasema Jumalan valtakunnan sisäpiirin tietäjinä Matteuksen kerronnassa.

Jakeessa 6 Jeesus puhuu sodista ja jatkaa aiheesta puhumalla siitä, miten kansa nousee kansaa vastaan ja valtakunta valtakuntaa vastaan. Sisäistekijä käyttää sanaa ἔθνος, eikä viittaa tällä erityisesti pakanakansoihin kontekstin perusteella. Matteus viittaa merkeillä koko maailmaan ja kaikkiin valtakuntiin. Sotia on joka puolella ja näihin osallistuvat niin pakanat kuin juutalaisetkin. Joka tapauksessa Matteus kuvaa pakanat yhtenä osapuolena sotiin, jotka eivät kuitenkaan merkitse vielä loppua (jake 6). Sekä pakanoita että juutalaisia koskevat jakeet antavat sisäislukijalle tietyllä tapaa negatiivisen kuvan ihmisistä, mutta tämä ei kohdistu erityisesti pakanoihin. He sotivat kuten muutkin, mutta sisäistekijä ei syyllistä yhtä ryhmää muiden kustannuksella.

Sotakuvausten jälkeen Jeesus jatkaa kertomusta:

Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. (Matt. 24:9)

Silloin teidät pannaan ahtaalle, monia teistä surmataaan ja kaikki kansat vihaavat teitä minun nimeni tähden. (KR-92)

Huomio siirtyy nyt koko maailman ongelmista ja konflikteista opetuslapsiin ja heidän tuleviin ahdistuksiinsa. Jeesus puhuu jo aikaisemmin kertomuksessa tulevista vainoista ja siitä, että hänen nimensä aiheuttaa opetuslapsille ongelmia (10:18, 22). Kertomuksen kannalta nämä asiat ovat nyt ymmärrettävämpiä, sillä Jeesus on saanut Jerusalemissa ja temppelissä toiminnallaan monet suututettua.¹³⁸ Opetuslapset lähetetään kaikkien pakanakansojen pariin (24:14) ja pakanakansat vihaavat ja surmaavat heitä Jeesuksen nimen tähden.

Πάντων τῶν ἐθνῶν viittaa tässä pakanakansoihin, mutta ei todennäköisesti sulje pois Israelia. Matteus käyttää sanaa yleensä pakanakansoista, mutta nyt hän ei

¹³⁸ France 2007, 905.

anna sille mitään vastaparia, joka viittaisi pakanakansojen ja juutalaisten vastakkainasetteluun.¹³⁹ Samoin muu tekstikonteksti puhuu universaalin käytön puolesta. Aikaisemmin opetuslapsia vihattiin Israelissa (10:22), mutta nyt heitä vihataan kaikkialla maailmassa. Pakanakansoihin, kuten kaikkiin muihinkin Jeesuksen ryhmän ulkopuolisiin ihmisiin, suhtaudutaan jakeissa negatiivisesti. He vihaavat ja surmaavat Jeesuksen seuraajia oman pahuutensa tähden. Sisäislukija ei kuitenkaan suhtaudu pakanoihin erityisen vihamielisesti, sillä he ovat vain yksi osa niistä, jotka opetuslapsia vihaavat.

Pakanakansojen viha opetuslapsia kohtaan ei ollut alun perin mahdollista laajassa mittakaavassa, sillä Jeesus lähetti aiemmin kertomuksessa opetuslapset vain Israeliin (10:5–6). Hän puhuu opetuslapsille tulevasta ajasta ja pakanakansoille todistamisesta jo tuolloin (10:17–18). Nyt tuleva tehtävä pakanakansojen parissa tulee viimeistään selväksi:

καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν **τοῖς ἔθνεσιν**, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος. (Matt. 24:14)

Tämä valtakunnan evankeliumi julistetaan kaikkialle maailmaan, kaikille kansoille todistukseksi, ja sitten tulee loppu. (KR-92)

Opetuslasten tehtävä evankeliumin parissa on rajoitettu Jeesuksen elämän ajaksi Israeliin, kuten aiemmin todettiin. Jeesus itse kohtasi ja paransi pakanoita, mutta hänet lähetettiin Israelin kansan pariin, kuten Matteus on kertonut. Uusi aika alkaa Jeesuksen ylösnousemuksesta, ja sisäistekijä viittaa siihen pitkin kertomusta. Lopullisen vahvistuksen pakanamissio saa lähetyskäskyssä aivan kertomuksen lopussa (28:16–20).

Jeesus puhuu kaikille pakanakansoille (πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν) julistettavasta valtakunnan evankeliumista. Samoin kuin edellä tällä viitataan pakanoihin, mutta sana ei sulje pois juutalaisia. Jeesus sanoo, että valtakunnan evankeliumia julistetaan kaikkialla maailmassa (ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ), joka vahvistaa puheen universalismia.¹⁴⁰ Evankeliumin levittäminen juutalaisten parissa on sisäislukijalle

¹³⁹ Luz 2005, 193.

¹⁴⁰ Hagner 1995, 695.

tuttua jo aikaisemmista yhteyksistä. Jeesus puhuu tulevasta ajasta, joka toteutuu hänen kuolemansa jälkeen. Aikaisemmat satunnaiset vihjeet koko maailman ja pakanoiden evankelioimisesta paljastetaan nyt.¹⁴¹

Pakanoilla on maailman loppumisen ja Jeesuksen paluun kannalta merkittävä rooli. Loppu tulee vasta sitten, kun kaikille pakanakansoille on julistettu evankeliumi. Sisäislukijalle on selvää, ettei maailman loppu johdu pakanoiden evankelioimisen saattamisesta päätökseen, mutta se on välttämätön tehtävä ennen loppua. Tämä antaa osaltaan oikeutuksen pakanoiden evankelioimiselle.

Sisäistekijä sisällyttää sanaan ἔθνος näissä yhteyksissä sekä pakanat että juutalaiset. Tutkimuksemme kohteena on pakanoiden asema Matteuksen kertomuksessa, jolloin tärkeää on pakanoiden sisältyminen sanaan. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että lähestyvä kertomuksen loppu hälventää eroa juutalaisten ja pakanoiden kohdalla kerronnassa, eikä heitä aseteta vastakkain keskenään.

Matteus kertoo näissä jakeissa pakanoiden olevan tärkeässä roolissa lopun aikoina. He ovat osallisia sotiin, jotka eivät kuitenkaan merkitse vielä loppua. Matteuksen kertomuksessa aiemminkin vihjailtu evankelointi myös pakanakansojen parissa saa vahvistuksen ja se saavuttaa kaikki pakanakansat ennen kuin tulee loppu. Pakanat ovat osaltaan mukana vihaamassa ja tappamassa Jeesuksen opetuslapsia hänen nimensä tähden. Sisäislukija ei erottele juutalaisia ja pakanoita tekstikontekstissa toisistaan: molemmilla on paikkansa Jumalan valtakunnassa, mutta molemmat myös vihaavat Jeesuksen nimeä. Sisäislukija suhtautuu pakanoihin samalla varauksella kuin juutalaisiinkin. He tekevät vääriä asioita ja taistelevat Jumalan näkökulmaa vastaan, mutta tuleva pelastus on varattu heillekin.

¹⁴¹ France 2007, 908.

4.4.5. Viimeinen tuomio

Jeesuksen vastaus opetuslapsille jatkuu kuvauksilla ihmisen pojan tulemisesta. Hän puhuu opetuslapsille erilaisin vertauksin ja kielikuvin (24:15–25:30). Sitten Jeesus puhuu jälleen pakanakansoista viimeisen tuomion yhteydessä:

καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἐκωνόμων. (Matt. 25:32–33)

Kaikki kansat kootaan hänen eteensä, ja hän erottaa ihmiset toisistaan, niin kuin paimen erottaa lampaat vuohista. Hän asettaa lampaat oikealle ja vuohet vasemmalle puolelleen. (KR-92)

Puhe jatkuu tämän jälkeen niin, että kuningas kutsuu oikealla puolellaan olevat luokseen, koska nämä ovat tehneet tietämättäänkin oikeita tekoja: ruokkineet, antaneet juotavaa, ottaneet luokseen, vaatettaneet ja käyneet katsomassa sairaita ja vankeina olevia. Vasemmalla puolellaan olevat hän lähettää ikuisen tuleen, sillä nämä eivät olleet tehneet ihmisille näitä asioita.

Puheen yleisönä ovat edelleen opetuslapset, ja kertojana toimii Jeesus. Puhe on Jeesuksen vastauksen viimeinen osio, ennen kuin kertomuksessa siirrytään kohti Jeesuksen tuomitsemista ja kuolemaa. Tämä on myös Jeesuksen viimeinen virallinen opetus kertomuksessa. Edellä Jeesus on puhunut vertauksin, ja myös tässä tarinassa on paljon vertauksen tyyliä.¹⁴² Hagner kuitenkin argumentoi, että kyseessä on ennemminkin apokalyptinen paljastuspuhe. Hänen mukaansa kyse ei ole fiktiivisestä tarinasta, vaan todellisesta tulevaisuuden tapahtuman kuvauksesta.¹⁴³ France pitää perikooppia lähinnä näkyinä jumalallisesta tuomiosta, jollaisia löytyy Ilmestyskirjasta.¹⁴⁴ Luzin mukaan on väärin puhua apokalyptisesta kirjoituksesta, koska tarina ei kerro näystä. Hänen mukaansa tarinaa voisi kutsua lähinnä *tuomion kuvaukseksi*. Ainoastaan jakeet 32–33 esittävät lyhyen vertauksen.¹⁴⁵ Jeesuksen aloitus ei myöskään puhu vertauksen puolesta. Hän aloittaa kertomaan tarinaa ikään kuin kuvauksena tulevasta. Toisaalta tarinassa on

¹⁴² Albright & Mann 1971, 306.

¹⁴³ Hagner 1995, 740.

¹⁴⁴ France 2007, 960.

¹⁴⁵ Luz 2005, 264.

tulevaisuuteen liittyviä tapahtumia, joiden sisäislukija ei kuvittele tapahtuvan juuri esitetyn kaltaisesti, eikä ajattele niiden olevan ilmestystä tulevasta, sillä ne on kerrottu ennemminkin kuvailuina kuin ilmestyksinä. Jeesuksen puhetta voidaan siis pitää jonkinlaisena tuomion kuvauksena, kuten Luz toteaa.

Tärkeä kysymys on jälleen, keneen jakeen 32 kaikki pakanakansat (πάντα τὰ ἔθνη) viittaa. Sana viittaa siis yleensä pakanoihin, ei-juutalaisiin. On väitetty, että se viittaisi tässä kohtaa juutalaisiin, jotka ovat kaikkien pakanakansojen keskuudessa.¹⁴⁶ Niin kertomus kuin tekstikontekstikaan ei kuitenkaan tue sellaista näkemystä. Kysymykseksi jää se, kuuluvatko sanaan sekä pakanat että juutalaiset. Ajoittain Matteus käyttää sanaa vain pakanoista, mutta välillä sanaan voidaan kontekstin perusteella sisällyttää sekä juutalaiset että pakanat. Sisäistekijä käyttää samaa sanamuotoa kuin lopun lähetyskäskyssä, jonka on todettu sisällyttävän sekä pakanat että juutalaiset. Moni asia puhuu sen puolesta, että käyttö olisi samankaltainen tässä kontekstissa. Matteus ei käytä sanaa vertaillakseen kahta ryhmää, kuten aikaisemmin kertomuksessa, jolloin hän erotti pakanat ja juutalaiset toisistaan. Hän puhuu kaikkien ihmisten tuomiosta jo aiemmin kertomuksessa (esimerkiksi 7:21–23; 16:27).¹⁴⁷ Aikaisemmin (24:9; 14) sisäislukija sisällytti sanaan sekä juutalaiset että pakanat, jotka vastustivat Jeesusta. Jakeessa 24:14 sanottiin, että kaikki pakanakansat saisivat kuulla evankeliumin ennen loppua. Nyt Jeesus puhuu aikojen lopusta, jolloin merkitys olisi loogisesti sama kuin aikaisemmin. Todennäköisesti kaikki pakanakansat viittaavat kaikkiin ihmisiin, pakanoihin ja juutalaisiin, koska tämä sopisi Matteuksen ajatuksiin siitä, että evankeliumi tulisi levittää kaikkien kansojen pariin.¹⁴⁸ Joka tapauksessa πάντα τὰ ἔθνη sisällyttää Matteuksen sisäislukijan mielessä varmasti myös pakanat, jolloin heidän merkitystään kertomuksessa voidaan arvioida sanan käytön yhteydessä.

Pakanakansat kuuluvat Matteuksen kertomuksessa Jumalan tuomion alle. Heidän tekojaan arvioidaan kuten muidenkin ihmisten, ja heidän pääsemisensä iankaikkiseen elämään (25:46) riippuu heidän teoistaan. Tarinassa kuningas

146 Malina & Rohrbaugh 2003, 126.

147 Hagner 1995, 742.

148 Luz 2005, 275.

rinnastetaan Ihmisen Poikaan, joka tulee takaisin. Koska tarina ei ole vertaus, voidaan Matteuksen nähdä tarkoittavan kuninkaalla Jeesusta. Jeesus kertojana puhuu siis itsestään kolmannessa persoonassa. Veljet (25:40) ovat opetuslapsia ja niitä, jotka tekevät Jumalan tahdon, kuten kertomuksessa on aikaisemmin paljastettu (10:40, 42; 12:49–50).

Matteuksen kertomus kääntyy kohti universalismia loppua kohden. Alun jyrkkä erottelu pakanoiden ja juutalaisten välillä poistuu ja kaikille kuuluvat samat Jumalan lupaukset ja tuomio. Matteus sisällyttää kaikkiin kansoihin edelleen pakanat, jotka ovat sanan ἔθνος pääasiallinen merkitys, mutta kontekstin perusteella sisäistekijä ei erota sanasta juutalaisia. Viimeisellä tuomiolla pakanoiden rooli on tärkeä, sillä heille on julistettu evankeliumi (24:14) ja heidän tekonsa ratkaisevat tuomion. Juutalaisia kohtaa sama tuomio. Jeesus puhuu tässä näissä jakeissa tulevasta ajasta kielikuvin, jotka eivät ole vertausta eivätkä näkyjä tulevasta, vaan tuomion kuvausta.

4.4.6. Lähetyskäsky

Matteuksen kertomus kulkee kohti loppuaan. Jeesus on tuomittu ja ristiinnaulittu ja lopulta ylösnoussut. Yksitoista opetuslasta lähtevät Galileaan, jonne Jeesus oli ilmoittanut menevänsä noustuaan kuolleista (26:32) ja sieltä Matteuksen Jeesuksen aktiivinen toiminta alkoi (4:12). He nousevat vuorelle ja näkevät Jeesuksen, vaikka osa epäileekin (28:16–17). Matteus kertoo, että Jeesus tulee heidän luokseen ja kertoo heille, että hänelle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. Jeesus toimii siis toisen tason kertojana:

Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· (Matt. 28:19–20a)

Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni: kastakaa heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen ja opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käskennyt teidän noudattaa. (KR-92)

Kertomuksen viimeisenä lauseena kertoja Jeesus lupaa vielä olevansa opetuslasten kanssa maailman loppuun asti.

Pakanoiden rooli Jumalan suunnitelmissa huipentuu näissä jakeissa. Varsinkin kertomuksen alkupuolella heitä käytettiin negatiivisena vastaparina Jumalan tahdon mukaisille juutalaisille, mutta samalla sisäislukija ymmärsi myös pakanoiden kuuluvan Jumalan suunnitelmiin myöhemmin, Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen. Näissä kertomuksen viimeisissä jakeissa evankeliumin sisäistekijän tarkoittama universalismi tulee selkeästi esille, ja aiemmin annetut rajoitukset poistuvat (10:5; 15:24).¹⁴⁹ Matteuksen kertomuksen pakanoiden roolin ymmärtämisessä näillä jakeilla on ratkaisevan tärkeä merkitys. Jeesus poistaa nyt loputkin epäilykset pakanoiden kuulumisesta Jumalan suunnitelmiin. Opetuslapsia käsketään menemään kaikkien pakanakansojen luo. Sisäislukijalle lopun tapahtumat eivät tule yllätyksenä, sillä kertoja on johdatellut häntä kohti Jeesuksen ylösnousemusta ja pakanoiden kuulumista siitä lähtien evankeliumin levittämisen piiriin. Pakanoita koskee nyt myös kaste, josta puhutaan Matteuksen kertomuksessa vain kerran aikaisemmin Johannes Kastajan toiminnan yhteydessä (luku 3) ja silloin kastettiin parannukseen monia väkijoukosta. Jeesus ei itse opeta ennen tätä kasteesta mitään, joten kertomuksen kannalta käsky kastaa kaikki pakanakansat on yllättävä.

Sisäistekijä ei tee kertomukseen täydellistä käännekohtaa, joka yllättäisi sisäislukijan. Jakeessa 10:5 Jeesus käski opetuslasten mennä juutalaisten pariin, mutta nyt hän laajentaa tehtäväalueeseen pakanakansat. Matteus käyttää sanaa ἔθνη yksinään, jos hän viittaa pakanoihin¹⁵⁰ ja vastaavasti sanontaa πάντα τὰ ἔθνη kaikista ihmisistä, jolloin hän ei erota juutalaisia pakanoista.¹⁵¹ Tutkimuksen kohteena ovat kuitenkin pakanat, jolloin heidän kuulumisensa sisäistekijän tarkoitukseen on tulkinnan kannalta tärkeintä.

Matteus ei unohda tehtävää juutalaisten parissa, sillä kertomuksen kokonaisuus tai

¹⁴⁹ Bauer 1988, 124; Hagner 1995, 887.

¹⁵⁰ Poikkeuksiakin on, kuten edellä on todettu.

¹⁵¹ Nolland 2005, 1266; Samoin: Davies & Allison 1997, 684.

tekstikonteksti ei tue juutalaisten täydellistä hylkäämistä. Hän ei myöskään aseta kahta ryhmittymää vastakkain, kuten joissakin kohdissa aikaisemmin pakanoista ja juutalaisista puhuttaessa. Mikään ei viittaa siihen, että πάντα τὰ ἔθνη tulisi tässä rajoittaa pelkkiin pakanoihin, joten aikaisempi käsky mennä Israelin kansan pariin (10:5) on edelleen voimassa. Nyt kertoja ei enää kiellä menemästä pakanoiden pariin, vaan yleisöä käsketään menemään heidänkin pariinsa.

4.5. Johtopäätökset

Matteus käyttää pakanoita (ἔθνος, ἔθνικός) eri tavoin kertomuksessaan. He ovat vastaparina Jumalan näkökulmalle, ja sisäislukijalla on heistä ainakin osittain negatiivinen mielikuva. Heidän tekonsa ei ole Jumalasta, vaan he epäilevät ja tavoittelevat vääriä asioita. Matteus käyttää pakanoita karrikoidusti esimerkkeinä Jumalan tahdon vastaisesta toiminnasta ja sisäislukijalle he edustavat kaikkea vääryyttä ja inhimillistä. Matteuksen kuvaukset pakanoista eivät kuitenkaan rajoitu näihin negatiivisiin vastakkainasetteluihin. Pakanakansat eivät kuulu Jeesuksen maanpäällisen toiminnan kohteisiin, vaikka Jeesus yksittäisiä pakanoita kohtaakin. Silti kertomus johdattelee koko ajan sisäislukijaa ymmärtämään evankeliumin huipennusta, lähetyskäskyä. Kertoja vihjailee pakanoiden tulevasta asemasta juutalaisten rinnalla Jumalan suunnitelmissa pitkin kertomusta ja lopulta lähetyskäskyssä kaikki epäilykset poistetaan. Sisäislukijalle selviää, että lähetyskäskyssä opetuslasten missio laajenee myös pakanoihin, mutta ei sulje pois työtä juutalaisten parissa, johon Jeesus ja opetuslapset alun perin keskittyivät.

Pakanoiden näkökulma ei ole yhtenevä Jumalan näkökulman kanssa. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta heidät kuvataan vähäuskoisina ja huolestuneina, jotka yrittävät omilla teoillaan saavuttaa jotain. Joissakin kohdissa pakanoilla ei ole varsinaisesti ominaisuuksia, eivätkä he silloin ole aktiivisia toimijoita tarinassa: he ovat osa puitteita ja kertojan käyttämää retoriikkaa. Toisaalta sisäislukija ymmärtää kertojan käyttämien karrikoitujen kuvauksien takia, ettei sisäistekijän tavoitteena ole aina antaa objektiivista kuvaa pakanoista. He ovat kertomuksessa ajoittain vain retorisenä välineenä, jolloin sisäislukija ei ajattele

kertomuksen kuvaavan pakanoiden ominaisuuksia, vaan stereotyyppistä kuvaa heistä. Pakanat eivät vaikuta kertomuksen pääjuoneen, joka keskittyy Jeesuksen konfliktiin uskonnollisten johtajien ja Saatanan kanssa. Pakanat toimivat Matteuksen kertomuksessa paljon suhteessa juutalaisiin. Jeesuksen työ on alun perin rajoitettu vain Israelin kansan pariin, mutta kertomuksen edetessä sisäislukijalle selviää, ettei tilanne ole lopullinen.

Sana ἔθνικός viittaa Matteuksen kertomuksessa poikkeuksetta pakanoihin. Jokaisessa kohdassa, jossa sisäistekijä käyttää tätä sanaa, kyse on vastakkainasettelusta juutalaisten ja pakanoiden välillä. Sanan ἔθνος merkitykset sen sijaan vaihtelevat. Ajoittain sillä viitataan todennäköisesti pelkkiin pakanakansoihin, ajoittain juutalaisten sisältyminen siihen on mahdollista, ja joissakin kohdissa ei tehdä erottelua juutalaisten ja pakanoiden välille. Kertomuksen loppua kohti sanaan alkavat sisältyä sekä pakanat että juutalaiset, jolloin käyttö on universaalialia. Matteus käyttää muotoa πάντα τὰ ἔθνη silloin, kun hän puhuu selvästi sekä juutalaisista että pakanoista yhdessä. Kuitenkin koko kertomuksen ajan ἔθνος sisältää pakanakansat, jolloin kohtia voi käyttää pakanoiden aseman tutkimiseen.

5. Yhteenveto

Matteuksen evankeliumissa pakanoita käsitellään paljon ja heidän asemaansa on tutkittu runsaasti viime vuosikymmeninä eri näkökulmista. Tutkimuksessa käyttämäni narratiivikriittinen metodi jättää kertomuksen ulkoiset historialliset tiedot sivuun ja käsittelee sitä sen omista lähtökohdista. Alkuun kävin läpi aikaisempaa tutkimusta ja narratiivikriittistä metodologia. Tutkimuksessani keskityin pakanoiden asemaan kertomuksessa: miten kertoja käyttää retoriikassaan tätä ryhmää ja miten se toimii kertomuksessa suhteessa muihin henkilöhahmoihin, ryhmiin sekä Jumalan näkökulmaan.

Matteuksen kertomuksen kertoja käyttää pakanoita usein vastakohtana Jumalan näkökulmaan. Pakanat eivät toteuta Jumalan tahtoa niin kuin opetuslasten ja

muiden Jeesuksen seuraajien tulisi toteuttaa. Heihin liitetään negatiivisia kuvauksia, mutta yleensä niiden tarkoitus ei ole keskittyä pakanoihin henkilöhahmona, vaan korostaa oman ryhmän ja näkökulman erinomaisuutta. Pakanat ovat osa Matteuksen käyttämää retoriikkaa ja kuuluvat yleiseen kielenkäyttöön siinä missä publikaanitkin. Negatiivisissa kuvauksissa he edustavat ”toiseutta”, muita kuin Jumalan näkökulman toteuttajia.

Pakanat toimivat usein vastakkaisesti Jumalan näkökulmaan nähden, mutta sisäislukija ei sulje heiltä pois mahdollisuutta pelastukseen. Kertomuksen alkupuolella Jeesus ja opetuslapset keskittyvät vain juutalaisiin, mutta koko kertomuksen ajan annetaan viitteitä pakanoiden tulevasta pelastuksesta. Heidän aikansa tulee kuitenkin vasta Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen, jolloin hän antaa opetuslapsille käskyn tehdä kaikki pakanakansat opetuslapsikseen. Yksittäisten pakanoiden kohtaamista ja pelastumista ei suljeta pois sitäkään ennen, mutta maantieteellisesti missio ei ennen lähetyskäskyä kohdistu kaikkiin kansoihin. Juutalaiset kuuluvat edelleen Jumalan suunnitelmiin, mutta nyt tehtäväalue laajenee.

Pakanoiden asema Matteuksen evankeliumissa narratiivikriittisen metodin perusteella on toiveikas: he pelastuvat, kunhan tekevät valtakunnan hedelmää. Sisäislukijan suhtautuminen heihin ei ole negatiivinen, vaikka heihin liitetään negatiivisia määritteitä etenkin vuorisaarnassa. Sisäislukija näkee kertomuksen ylösnousemuksen ja paruosian välisestä ajasta, jolloin hän pystyy ymmärtämään tarinan kokonaisuuden. Vaikka pakanoiden ja Jumalan näkökulman välillä on ajoittain suuriakin vastakkainasetteluja, lopulta pelastus on tarjolla heillekin.

Tutkimuksessani en ole voinut perehtyä kaikkiin Matteuksen evankeliumin ei-juutalaisiin hahmoihin. Jatkotutkimusta ajatellen myös yksittäisten pakanahahmojen huomioiminen narratiivisessa tutkimuksessa olisi tärkeää, jotta ei-juutalaisten toiminnasta Matteuksen kertomuksessa saataisiin kokonaisvaltaisempi kuva. Myös käsittelemistäni raamatunkohdista olisi mahdollista tehdä syvempää narratiivista analyysia, joka ei ollut mahdollista

tämän tutkimuksen rajoissa.

Narratiivinen metodi antaa vastauksia pakanoiden kohteluun ja pelastukseen Matteuksen kertomuksessa ilman kertomuksen ulkopuolisia historiallisia tietoja. Tällä metodilla saatiin erityisesti vastauksia siihen, minkälainen retorinen keino pakanat ovat evankeliumin kertojalle ja miten itse kertomus näkee pakanoiden aseman Jumalan valtakunnassa. Tutkimus ja metodi ei syrjäytä historiallista näkökulmaa, sillä todellisten tapahtumien ja henkilöiden selvittäminen kertomusten ulkopuolella on edelleen tärkeää. Nähdäkseni molemmat näkökulmat voivat kuitenkin toimia rinnakkain ja antaa toisilleen lisäarvoa, vaikkei narratiivista tutkimusta tule sekoittaa historialliseen tutkimukseen.

Lähteet

Novum Testamentum Graece et Latine

- Novum Testamentum Graece et Latine. Post Eberhard et Erwin Nestle communiter ediderunt Kurt Aland et al. 27. revidierte Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2002.

Raamattu

- Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

Septuaginta

- Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpreters edidit Alfred Rahlfs. Editio altera. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2001.

Apuneuvot

Bauer, Walter

- 1988 Wörterbuch zum Neuen Testament. 6. Auflage. Berlin: Walter de Gruyter.

Bertram, Georg

- 1995 Ἔθνος, ἔθνικός – Theological Dictionary of the New Testament. Volume II. Ed. by Gerhard Kittel. Transl. Geoffrey W. Bromiley. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 364–369.

Computer Concordance

- 1985 Computer Concordance to the Novum Testamentum Graece of Nestle-Aland. 2. ed. Berlin: Walter de Gruyter.

Gyllenberg, Rafael

1994 Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja. 4. p.
Helsinki: Yliopistopaino.

Liddell, Henry G. & Scott, Robert

1996 A Greek-English Lexicon With a Revised Supplement. Oxford:
Clarendon Press.

Liljeqvist, Matti

2001 UT:n kreikka-suomi sanasto. 2. p. Aika Oy Kristilliset kirjat.

Schmidt, Karl L.

1995 ἑθνος, ἔθνικός – Theological Dictionary of the New Testament.
Volume II. Ed. by Gerhard Kittel. Transl. Geoffrey W. Bromiley.
Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 369–372.

Kirjallisuus

Abrams, Meyer H.

1999 A Glossary of Literary Terms. 7. Ed. Boston: Heinle & Heinle.

Albright, William F. & Mann, C. S.

1971 Matthew. The Anchor Bible. Garden City, New York: Doubleday &
Company, Inc.

Anderson, Janice C.

- 1994 Matthew's Narrative Web. Over and Over Again. *Journal for the Study of the New Testament Supplement Series* 91. Sheffield: Academic Press.

Bauer, David R.

- 1988 The Structure of Matthew's Gospel. A Study in Literary Design. Sheffield: The Almond Press.

Betz, Hans D.

- 1995 The Sermon on the Mount. *Hermeneia – A Critical and Historical Commentary on the Bible*. Ed. by Adela Collins. Minneapolis: Fortress Press.

Carter, Warren

- 2001 Matthew and Empire. Harrisburg: Trinity Press International.
- 2004 Matthew and Gentiles. *Journal for the Study of the New Testament*. Vol. 26. Issue 3. 259–282. London: Continuum Publishing Group Ltd.

Chatman, Seymour

- 1978 Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca and London: Cornell University Press.

Clark, Kenneth W

- 1947 The Gentile Bias of Matthew. *Journal of Biblical Literature*. Vol. 66. Issue 2. 165–172.

Culpepper, R. Alan

1983 Anatomy of the Fourth Gospel. A Study in Literary Design.
Philadelphia: Fortress Press.

Davies, William D. & Allison, Dale C.

1997 The Gospel According to Saint Matthew. A Critical and Exegetical
Commentary. Vol. III. Edinburgh: T&T Clark.

Edwards, Richard A.

1985 Matthew's Story of Jesus. Philadelphia: Fortress Press.

Fludernik, Monika

2009 An Introduction to Narratology. Abingdon: Routledge.

Forster, Edward M.

1962 Aspects of the Novel. Harmondsworth: Pelican Books.

France, Richard T.

2007 The Gospel of Matthew. The New International Commentary on
the New Testament. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing
Co.

Hagner, Donald A.

1993 Matthew 1–13. Word Biblical Commentary. Ed. by. Ralph P.
Martin. Dallas: Word Books.

1995 Matthew 14–28. Word Biblical Commentary. Ed. by. Ralph P.
Martin. Nashville: Thomas Nelson Publishers.

Kingsbury, Jack D.

- 1976 The Title Son of David in the Matthew's Gospel. *Journal of the Biblical Literature*. Vol. 95. Issue 4. 591–602.
- 1983 The Christology of Mark's Gospel. Philadelphia: Fortress Press.
- 1988 Matthew as Story. 2. Ed. Philadelphia: Fortress Press.

Koskela, Lasse & Rojola, Lea

- 1997 Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lanser, Susan S.

- 1981 The Narrative Act: Point of View in Prose Fiction. Princeton: Princeton University Press.

Luz, Ulrich

- 2001 Matthew 8–20. Hermeneia – A Critical and Historical Commentary On the Bible. Transl. by James E. Crouch. Ed. by Helmut Koester. Minneapolis: Fortress Press.
- 2005 Matthew 21–28. Hermeneia – A Critical and Historical Commentary On the Bible. Transl. by James E. Crouch. Ed. by Helmut Koester. Minneapolis: Fortress Press.
- 2007 Matthew 1–7. Hermeneia – A Critical and Historical Commentary On the Bible. Transl. by James. E Crouch. Ed. by Helmut Koester. Minneapolis: Fortress Press.

Malina, Bruce J. & Rohrbaugh, Richard L.

- 2003 Social-Science Commentary on the Synoptic Gospels. 2nd ed. Minneapolis: Fortress Press.

Merenlahti, Petri

- 1997 Evankeliumit kertomuksina: Narratiivikriittinen tutkimusmetodi. *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. Raimo Hakola & Petri Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino. 52–63.

Minear, Paul S.

- 1974 The Disciples and the Crowds in the Gospel of Matthew. Anglican Theological Review Supplementary Series 3. 28–44.

Nolland, John

- 2005 The Gospel of Matthew. The New International Greek Testament Commentary. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.

Powell, Mark A.

- 1990 What Is Narrative Criticism? A New Approach to the Bible. Minneapolis: Fortress Press.
- 2009 Literary Approaches and the Gospel of Matthew. *Methods for Matthew*. Ed. by Mark A. Powell. Cambridge: University Press.

Resseguie, James L.

- 2005 Narrative Criticism of the New Testament. Grand Rapids: Baker Academic.

Rhoads, David M. & Dewey, Joanna & Michie, Donald

- 1982 Mark As Story. Philadelphia: Fortress Press.

Saldarini, Anthony J.

- 1994 Matthew's Christian-Jewish Community. Chicago: The University of Chicago Press.

Schweizer, Eduard

- 1986 Das Evangelium nach Matthäus. NTD Band 2. Göttingen und Zürich: Vandenhoeck & Ruprecht.

Senior, Donald

- 1999 Between Two Worlds: Gentiles and Jewish Christians in Matthew's Gospel. *The Catholic Biblical Quarterly*. Volume 61. Issue 1. 1–23.

Sim, David C.

- 1995 The Gospel of Matthew And the Gentiles. *Journal for the Study of the New Testament*. Volume 17. Issue 57. 19–48.

Tannehill, Robert C.

- 1986 The Gospel according to Luke. The Narrative Unity of Luke-Acts. Philadelphia: Fortress Press.

Weaver, Dorothy J.

- 2005 'Thus You Will Know Them By Their Fruits'. The Roman Characters of the Gospel of Matthew. *The Gospel of Matthew in its Roman Imperial Context*. Ed. by John Riches & David C. Sim. Journal for the Study of the New Testament Supplement Series 276. London: T&T Clark International. 107–127.